

ЗАТВЕРДЖЕНО

Розпорядження начальника обласної
військової адміністрації

_____ 2023 року № ____

ПРОГРАМА
економічного і соціального
відновлення та розвитку
Чернігівської області на 2024 рік

ЗМІСТ

Вступ	4
I. Аналіз стану справ економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області у 2023 році та визначення головних проблем	6
II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2024 році	23
III. Заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2024 році.....	25
1. Створення безпечових умов для повсякденної життєдіяльності громадян та забезпечення їх нагальних потреб	25
1.1. Забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період.....	25
1.2. Забезпечення стабільного функціонування споживчого ринку та продовольчої безпеки регіону	26
1.3. Інформаційна і кібербезпека	28
1.5. Екологічна безпека та адаптація до зміни клімату.....	29
1.6. Задоволення населення області якісною, доступною та вчасною медичною допомогою.....	31
1.7. Якісна та доступна освіта	31
1.8. Розвиток фізичної культури, спорту, молодіжної інфраструктури. Національно-патріотичне виховання. Забезпечення гендерної рівності	34
1.9. Розвиток культурного та туристичного середовища.....	35
1.10 Забезпечення соціального захисту населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб, ветеранів. Підтримка дітей та сімей, оздоровлення дітей, розвиток відповідної інфраструктури.....	36
1.11. Розвиток громадянського суспільства	38
1.12. Надання якісних адміністративних послуг	39
2. Комплексне відновлення інфраструктури регіону	39
2.1. Оцінка руйнувань та пошкоджень об'єктів інфраструктури та економіки	39
2.2. Відбудова та стабільне функціонування соціальної та критичної інфраструктури, систем життєзабезпечення, житла	40
2.3. Відновлення та розвиток дорожнього господарства, транспортної інфраструктури та зв'язку.....	42
3.1. Розвиток промислового комплексу	44
3.2. Сталий розвиток агропромислового комплексу.....	44

3.3 Відновлення та стимулювання розвитку бізнесу	46
3.4. Відновлення інвестиційної активності та зовнішньоекономічної діяльності .	47
3.5. Забезпечення продуктивної та вільно обраної зайнятості громадян	50
IV. Джерела фінансування Програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік	52

Додаток 1. Основні прогностичні показники економічного та соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік.

Додаток 2. Перелік регіональних програм, які передбачається реалізовувати в Чернігівській області у 2024 році.

Додаток 3. Пріоритетні проекти, які доцільно фінансувати у 2024 році із залученням коштів обласного бюджету.

Вступ

Програма економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік (далі – Програма) є ключовим документом, основним завданням якого є спрямування зусиль місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств і організацій усіх форм власності, інших суб'єктів регіонального розвитку на розв'язання існуючих проблемних питань у відбудові та розвитку різних галузей та сфер діяльності області задля втілення єдиної державної політики відновлення та розвитку України на рівні регіону за особливих обставин, викликаних військовим станом.

У Програмі визначено розвиток області в короткостроковій перспективі на основі прогностичних показників економічного та соціального розвитку області на 2024 рік, враховуються прогностичні макропоказники економічного та соціального розвитку України, завдання і положення Стратегії сталого розвитку Чернігівської області на період до 2027 року, стратегічного документу «Чернігівщина: від відновлення до розвитку» та визначено основні шляхи відновлення та пріоритети регіонального розвитку Чернігівської області.

Програма базується на аналізі основних показників соціально-економічного розвитку області за попередні роки та поточної ситуації у 2023 році з урахуванням наслідків впливу повномасштабної збройної агресії російської федерації.

Програма спрямована на ефективне розв'язання проблем економічного і соціального характеру та ґрунтується на аналізі тенденцій розвитку економіки, необхідності подолання наслідків військової агресії російської федерації, аналізі поточної економічної ситуації в Україні, актуальних проблем і пріоритетів соціально-економічної сфери, а також на припущеннях, що враховують внутрішні та зовнішні фактори розвитку області.

Пріоритетні напрями та основні завдання Програми трансформовані в перелік конкретних заходів з її реалізації, виконання яких дозволить відновити стабільне функціонування економіки, надати підтримку у сферах діяльності, які найбільше постраждали від бойових дій, сприятиме створенню умов для безпечного життя мешканців регіону та забезпечення їх нагальних потреб.

Головними цілями визначено забезпечення відновлення сталого функціонування господарського комплексу, соціальної та гуманітарної сфер, створення необхідних умов для структурних зрушень в економіці, ефективного використання трудових ресурсів підприємств, установ і організацій усіх форм власності; збереження та захист здоров'я громадян, доступу до якісної освіти, розвиток культури та спорту; розвиток міжнародних відносин, туризму та укріплення позитивного іміджу області як в Україні, так і в міжнародному співтоваристві.

Законодавчою основою для розроблення Програми є стаття 143 Конституції України, закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про засади державної регіональної політики» (із змінами згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких

законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» №2389-IX від 09.07.2022), «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», постанови Кабінету Міністрів України від 26.04.2003 № 621 «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проектів Бюджетної декларації та державного бюджету» (зі змінами).

Орієнтири досягнення ефективності Програми – основні показники економічного та соціального відновлення та розвитку області на 2024 рік (додаток 1), визначені на підставі статистичних даних, оцінки поточного стану та намірів суб'єктів господарювання усіх форм власності, організацій, структурних підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних органів центральних органів виконавчої влади.

Складовою Програми також є перелік регіональних цільових програм, які передбачається реалізовувати в області у 2024 році (додаток 2).

Крім того, Програма містить перелік пріоритетних проектів, які доцільно фінансувати у 2024 році із залученням коштів обласного бюджету (додаток 3).

Фінансування пріоритетних напрямів, у тому числі через місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням необхідності проведення першочергових робіт з відновлення зруйнованої та пошкодженої інфраструктури, реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій та інших джерел, не заборонених чинним законодавством України.

I. Аналіз стану справ економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області у 2023 році та визначення головних проблем

Через повномасштабне військове вторгнення російської федерації Чернігівська область зазнала значних втрат по всіх ланках економічної системи. Перебували в зоні бойових дій або знаходились в окупації усі громади Чернігівщини.

Обсяги руйнування досить значні. Пошкоджено або зруйновано численні об'єкти інфраструктури, житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров'я, спорту, культури, адміністративних будівель, інженерних мереж, дорожнього господарства.

Багато підприємств призупинили свою роботу або через руйнування або через заблокований доступ до ринків збуту чи сировини. На цьому фоні відбувається кардинальна зміна не лише системи міжгалузевих зв'язків, а й структури економіки і соціальної сфери.

Незважаючи на відступ російських загарбників із Чернігівщини, безпекова ситуація не сприяє розвитку області. Чернігівщина має понад 450 км спільних кордонів з двома недружніми країнами – з агресором-росією, та її сателітом – білоруссю, і прикордонні громади регіону перебувають під обстрілами або їх постійною загрозою.

Наявна кризова ситуація в Україні призводить до того, що область змушена розбудовувати свій соціально-економічний потенціал в умовах невизначеності.

Додатковим викликом для аналізу та прогнозування економічного розвитку є складність оцінки поточної ситуації, оскільки практично відсутня повна статистична інформація. В умовах обмеженої офіційної статистики, джерелами альтернативної інформації, які використовуються в даних складних умовах, є адміністративні дані за окремими секторами економіки та результати опитування підприємств, що проводяться різними організаціями.

Інфраструктура регіону

Внаслідок планомірних чисельних ворожих артилерійських обстрілів, ракетних ударів та авіаційних бомбардувань значних руйнувань/пошкоджень зазнали населені пункти області та об'єкти критичної інфраструктури.

Пошкоджено близько 13000 об'єктів соціальної, критичної інфраструктури та житлового фонду, з них більше 1300 зруйновано повністю. Ця кількість постійно збільшується, адже прикордонні громади щодня потерпають від ворожих обстрілів.

З пошкоджених об'єктів 83,0% руйнувань – це житло громадян (10705 об'єктів: 9567 приватних та 1138 багатоповерхових житлових будинків).

Також зруйновано та пошкоджено 322 об'єкти соціальної інфраструктури, зокрема 144 – освіти, 72 – охорони здоров'я, 5 – соціального захисту, 89 – культури та 12 – спорту.

Крім того, зруйновано та пошкоджено 1531 об'єкт енергетики, водопостачання та водовідведення.

Необхідність відбудови регіону та поступового економічного відновлення є надзвичайно важливою та першочерговою.

Станом на 13.11.2023 6661 об'єкт відновлено, в т.ч. 938 багатоповерхових житлових будинків, 4066 приватних будинків, 154 об'єкти соціальної інфраструктури (77 – закладів освіти, 44 – охорони здоров'я, 4 – соціального захисту, 28 – культури, 1 – спорту), 1422 об'єкти житлово-комунального господарства. Роботи проводяться за кошти державного бюджету, міжнародних організацій-донорів, спонсорської допомоги та місцевих бюджетів.

Області у 2023 році з державного бюджету виділено 1504,7 млн грн на реалізацію 213 проєктів:

- Фонд ліквідації наслідків збройної агресії рф – 673,3 млн грн на реалізацію 134 проєктів;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення – 219,5 млн грн на реалізацію 50 проєктів (залишки коштів ЄІБ);

- субвенція за Програмою з відновлення України та Надзвичайною кредитною програмою на відновлення України – 119,0 млн грн на реалізацію 8 проєктів (кошти ЄІБ);

- резервний фонд державного бюджету для будівництва військових інженерних і фортифікаційних споруд – 363,4 млн грн на реалізацію 9 проєктів;

- субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти – 57,7 млн грн на реалізацію 11 проєктів;

- Резервний фонд державного бюджету (залишок 2022 року) для КП "Чернігівводоканал" – 71,8 млн грн.

Дорожно-транспортна інфраструктура та зв'язок

Під час ведення бойових дій зруйновано 11 мостів, пошкоджено 427,0 км автошляхів (з них 145 км зруйновані повністю і для їх відновлення необхідно проведення капітального ремонту, 282 км – зруйновані частково і потребують поточного ремонту).

Станом на жовтень 2023 року виконані роботи по влаштуванню тимчасових переправ з забезпеченням автомобільного сполучення через зруйновані мости на 8 пошкоджених об'єктах, на 387 км автомобільних доріг виконані роботи по ремонту та відновленню покриття. За рахунок коштів на експлуатаційне утримання ліквідована аварійна ямковість дорожнього покриття на площі 164,4 тис. м².

В 2023 році на території області функціонують 282 автобусних маршрути, з яких 188 – приміських та 94 міжміських. Зазначені автобусні маршрути

обслуговують 108 суб'єктів господарювання, які мають ліцензію на здійснення пасажирських перевезень та з якими Чернігівською обласною військовою адміністрацією укладені договори про організацію перевезень пасажирів.

З метою оптимізації обласної автобусної мережі облдержадміністрацією за I півріччя 2023 року проведено один конкурс з перевезення пасажирів на міжміських та приміських автобусних маршрутах загального користування, які не виходять за межі території області. За результатами на конкурсних засадах визначено переможцями 20 перевізників конкурсів, продовжено роботу 33 автобусних маршрутах загального користування.

Основними операторами мобільного зв'язку на території області є ПрАТ «Київстар», ПрАТ «Водафон» та ТОВ «Лайфселл».

Загальна кількість базових станцій операторів мобільного зв'язку на території області становить 1005 одиниць, з яких 99,4% працюючих.

Станом на сьогоднішній день, відсоток покриття населених пунктів області становить 96,0%.

Публічна безпека населення

З метою забезпечення публічної безпеки населення області здійснювалися організаційні заходи щодо сталого функціонування систем житлово-комунального господарства та об'єктів енергетичного комплексу в зимових умовах та недопущення порушення нормальних умов життєдіяльності населення області.

Проводився моніторинг стану автомобільних доріг та забезпечення безперебійного руху автомобільного транспорту, пожежної ситуації в природних екосистемах області.

Значна увага в умовах дії воєнного стану приділялась поліпшенню діяльності у сфері цивільного захисту, зокрема, підвищенню рівня безпеки населення під час бойових дій, а також захисту населення і територій від наслідків виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру.

З метою оповіщення населення області здійснювались заходи щодо підтримання постійної готовності системи оповіщення: щоденно проводяться перевірки технічного стану засобів оповіщення і зв'язку цивільного захисту міст та районів області; щомісячно проводяться комплексні технічні перевірки апаратури територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення населення та керівного складу, здійснюється обслуговування і підтримання в постійній готовності обласної системи оповіщення силами КП "Укрспецзв'язок".

В області проводилась робота щодо створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення. Загалом необхідно створити 62 МАСЦО.

В області здійснюються організаційні заходи щодо реалізації завдань та заходів у сфері гуманітарного розмінування на місцевому рівні. Починаючи з березня 2022 року групами розмінування ГУ ДСНС України у Чернігівській області, вибухотехнічної служби ГУ НП України в Чернігівській області, 8-го

навчального центру Державної спеціальної служби транспорту України проведено обстеження наявності вибухонебезпечних предметів понад 40,9 тис. га території області, 243,5 км доріг і 1015,7 км залізничних колій, 27,3 км території вздовж ліній електропостачання, перевірено 1813 об'єктів, знешкоджені 62126 одиниць боєприпасів.

З метою забезпечення укриття всього населення області місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування створені комісії з обстеження наявного підземного простору населених пунктів. За результатами роботи комісій до фонду захисних споруд цивільного захисту області протягом останніх років включені 1854 об'єкти. Фонд захисних споруд цивільного захисту області налічує 2457 об'єктів, серед яких 150 сховищ, 439 протирадіаційних укриттів, 14 споруд подвійного призначення з захисними властивостями протирадіаційного укриття, 1854 найпростіші укриття. Проведено технічну інвентаризацію 518 захисних споруд цивільного захисту (87,9% від загальної кількості споруд). Не готові до використання за призначенням 285 об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

Промисловий комплекс

Через повномасштабне військове вторгнення російської федерації область зазнала значних втрат, був завданий потужний удар по промислому потенціалу області: знищено обладнання та виробничі площі, комунікаційні мережі, логістична інфраструктура, суттєво скоротився кадровий ресурс. Було зруйновано та пошкоджено понад 60 промислових підприємств області. Найбільших руйнувань зазнали підприємства машинобудування, легкої та харчової промисловості.

Через бойові дії загалом було втрачено більше 3000 робочих місць.

Наразі підприємства реального сектору економіки відновлюють роботу. Частково або повністю відновили роботу понад 95,0% промислових підприємств.

У той же час, більшість суб'єктів промислового бізнесу не досягли рівня довоєнних обсягів виробництва через часткову втрату або пошкодження промислового обладнання, значний відтік кадрів, відсутність або скорочення замовлень, брак обігових коштів на відновлення.

Індекс промислового виробництва за січень-липень 2023 року до відповідного періоду 2022 року становив 132,3%.

Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-липень 2023 року склав 27,6 млрд грн.

До кінця 2023 року індекс промислового виробництва становитиме (очікувано) 134,8%.

Аграрний комплекс

Незважаючи на виклики воєнного стану, за січень-вересень 2023 року індекс валової продукції сільського господарства області становив 142,4%, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – 172,4%, у господарствах

населення – 98,8%.

У сільськогосподарських підприємствах поголів'я ВРХ на 1 жовтня 2023 року у порівнянні з відповідним періодом 2022 року зменшилось на 1,3% і становить 89,2 тис. гол., поголів'я корів зменшилось на 6,0% і становить 36,3 тис. гол., свиней збільшилось на 1,7% і становить 132,8 тис. гол.

За січень-вересень 2023 року сільськогосподарськими підприємствами вироблено 190,4 тис. тонн молока, що на 9,8% більше відповідного періоду 2022 року, вирощено 23,8 тис. тонн м'яса худоби та птиці, що на 5,6% більше відповідного періоду 2022 року.

Станом на 19 жовтня 2023 року врожай зернових та зернобобових культур становив понад 1,6 млн. тонн, у тому числі пшениці – 823,3 тис. тонн, ячменю – 70,4 тис. тонн. Проводиться збирання кукурудзи, вже намолочено 606,1 тис. тонн. Середній рівень урожайності зернових та зернобобових культур склав 48,7 ц/га.

Соняшнику вже зібрано 170 тис. га, намолочено 394,4 тис. тонн при середній урожайності 23,2 ц/га, сої - 67,5 тис. га, намолочено 145,1 тис. тонн при середній урожайності 21,5 ц/га, цукрових буряків накопано 50,66 тис. тонн при урожайності 596 ц/га.

Накопано 1110,1 тис. тонн картоплі з 65,3 тис. га при урожайності 170,0 ц/га, а також зібрано 182,4 тис. тонн овочів з 9,4 тис. га при середній урожайності 194 ц/га.

Прогноз посіву озимих зернових культур під урожай 2024 року складає 185,6 тис. га, що на 1,0% більше, ніж у 2022 році, з них 170 тис. га пшениці, 12 тис. га жита та 3,6 тис. га ячменю.

В області завершується посів озимих культур під урожай 2024 року.

Розвиток підприємництва

Під час активних бойових дій бізнес Чернігівщини зазнав значних втрат. Станом на 17.11.2023 пошкоджень та руйнувань зазнали 495 суб'єктів господарювання на території 21 територіальної громади області. Серед них 250 – це підприємства, установи та організації недержавної форми власності, 245 – ФОПи.

Спостерігається тенденція відновлення роботи малих (в тому числі мікропідприємств) та середніх підприємств хоча і не на повну потужність. Але фактор близькості до кордону з російською федерацією і білоруссю та логістичні проблеми негативно впливають на умови ведення та розвиток бізнесу, зовнішню торгівлю товарами.

Протягом січня-вересня 2023 року було взято на облік 5960 суб'єктів підприємництва, з них 388 од. – юридичні особи (що на 9,6% більше, ніж кількість тих, які припинили діяльність – 354 од.) та 5572 фізичні особи – підприємці (що на 80,6% більше, ніж кількість тих, які припинили діяльність - 3085 од.).

За 9 місяців 2023 року забезпечено зростання надходжень до місцевих бюджетів від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва

порівняно з відповідним періодом 2022 року на 23,3% (до 2579,1 млн грн). Питома вага надходжень від малого та середнього підприємництва до місцевого бюджету склала 33,0% від усіх податкових надходжень, які контролюються Головним управлінням Державної податкової служби в області.

В нинішніх складних умовах високого ступеня невизначеності підтримка бізнесу – важливе завдання для забезпечення відновлення економічної спроможності регіону.

В рамках реалізації Обласної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки надається постійна, інформаційно-консультаційна підтримка діючому бізнесу та підприємцям-початківцям, в першу чергу ВПО, учасникам бойових дій, особам з інвалідністю, жінкам, жителям сільської місцевості, молоді, соціально незахищеним верствам населення. До цієї роботи залучені Державна організація “Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області”, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва (Корюківської, Ніжинської, Новгород-Сіверської, Прилуцької ТГ), Центр підтримки підприємства, інновацій та стартапів, створений на базі Агенції регіонального розвитку Чернігівської області.

Крім того, в області запроваджено часткове відшкодування витрат суб’єктів малого та середнього підприємництва з оцінки збитків, завданих внаслідок збройної агресії РФ, а також щодо участі у виставково-ярмаркових заходах та на сертифікацію продукції, систем управління та/або оцінки відповідності продукції.

З метою відновлення діяльності та розвитку власного бізнесу вживаються заходи щодо активізації участі підприємців області у державних грантових, кредитних програмах та залучення міжнародної технічної допомоги.

В рамках реалізації проекту «єРобота» з початку 2023 року за підсумками 17-ти хвиль за програмою «Власна справа» урядового проекту «єРобота» позитивні рішення щодо надання мікрогрантів на старт або розвиток бізнесу отримали 112 мешканців області. Сума фінансової підтримки від держави складає близько 26,5 млн грн, планується 248 нових робочих місць.

Також, гранти отримали: на створення або розвиток переробних підприємств 18 заявників; по два заявника для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства та для тепличного господарства на загальну суму майже 120 млн грн. За програмою «Грант для ветеранів» 4 переможця отримали понад 1,75 млн грн, реалізація цих бізнес-планів дозволить створити 11 робочих місць.

Крім грантових програм, підприємці області залучають державні кредитні ресурси для розвитку бізнесу. За державною програмою 5-7-9% на кінець вересня 2023 року з початку дії програми укладено договори на понад 7,5 млрд грн, з початку 2023 року – біля 2,5 млрд грн.

Для підвищення обізнаності та оперативного інформування представників підприємства на веб-сторінці Департаменту економічного розвитку облдержадміністрації та в соціальній мережі Facebook розміщується

інформація щодо урядових програм та ініціатив з підтримки бізнесу, змін в законодавстві, податкових новел та інших необхідних відомостей для суб'єктів господарювання в умовах війни. Крім того, постійно актуалізуються матеріали дайджестів щодо грантових можливостей для бізнесу, освітніх проєктів тощо.

Інвестиційна діяльність

Інвестиції є одним з ключових факторів економічного розвитку та зростання, а їхню роль в умовах воєнного стану та в період поствоєнного відновлення переоцінити складно.

У 2022 році, зважаючи на складну економічну ситуацію в країні, спостерігалось зниження інвестиційної та ділової активності. Руйнування виробничих потужностей, труднощі з логістикою, зниження попиту, здорожчання енергоресурсів, кадрові проблеми – все це продовжує стримувати відновлення економічної активності підприємств усіх секторів економіки.

За підсумками 2022 року освоєно 8305,9 млн грн капітальних інвестицій, що майже на 2 млрд грн менше, ніж за відповідний період 2021 року (10293,7 млн грн). За розрахунковими даними обсяги інвестування скоротилися на третину у порівнянні з довоєнним періодом, індекс капітальних інвестицій (розрахунково) склав близько 70,0%.

У 2023 році, з урахуванням безпекової ситуації, спостерігається поступове відновлення інвестиційної та ділової активності, реалізація нових інвестиційних проєктів. Відповідно очікується, що обсяг капітальних інвестицій за підсумками 2023 року дещо перевищить 2022 рік і становитиме 9,0 млрд грн, що з урахуванням індексу цін на 1,3% більше, ніж торік.

Важливу роль у створенні сприятливих умов для відновлення та розвитку економіки відіграють іноземні інвестиції.

Сума внесених в економіку області прямих інвестицій (інструменти участі у капіталі) склала станом на 31.12.2022 – 570,7 млн дол. США, що на 4,6% менше, ніж на початок 2021 року.

Очікується, що обсяг прямих іноземних інвестицій (інструментів участі в капіталі) станом на 31.12.2023 складатиме 580,0 млн дол США (на 1,6% більше, ніж на початок 2022 року) за рахунок коливання валютного курсу та незначного збільшення надходжень прямих іноземних інвестицій в економіку області.

Відновлення інвестиційної активності після активних воєнних дій буде напряму пов'язано з необхідністю створення комфортних умов для ведення господарської діяльності шляхом запровадження дієвих інструментів підтримки та мотивації бізнесу, зниження податкового навантаження, покриття безпекових ризиків, страхування інвестицій, транспортного безвізу тощо.

Водночас, одним із головних чинників для економічного відновлення області є налагодження та ефективна координація співпраці з міжнародними партнерами-донорами з метою залучення позабюджетного фінансування для відновлення та розвитку області, розширення доступу реципієнтів регіону до якомога більшої кількості грантових та кредитних програм, максимальне

використання переваг і можливостей, що надає співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями.

Зовнішньоекономічна діяльність

За результатами січня-серпня 2023 року підприємства Чернігівщини здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами з 113 країн світу, обсяги яких становили 755,0 млн дол. США, з них експорт товарів - 553,3 млн дол. США. Позитивне сальдо склало 201,7 млн дол. США.

Військові дії внесли значні корективи у зовнішньоекономічну діяльність регіональних підприємств. Низка з них ще не оговталась від пошкоджень, спостерігався відтік кваліфікованої робочої сили, втрати обладнання та техніки, значні території сільськогосподарських земель забруднені вибухонебезпечними предметами. Крім того, також має місце вплив зовнішніх факторів, серед яких блокада морських портів, небезпека від ворожих обстрілів, порушення логістики. Все це негативно впливає на експортну діяльність. Попри це підприємства докладають значних зусиль у пошуку та освоєнні закордонних ринків збуту. Важливу роль відіграє впровадження державних програм підтримки експортерів, в т.ч. і щодо стимулювання переробки та нарощування в структурі поставок закордон частки продукції з доданою вартістю. Як результат, у звітному періоді експортні поставки зросли на понад третину до минулорічного періоду (+34,1%). Водночас цей показник все ще становить 78,9% від січня-серпня 2021 року.

Загалом порівняно з 8-ма місяцями 2022 року у 2023 році підприємства області наростили обсяги поставок за всіма структуроутворюючими товарними позиціями.

Аграрна продукція залишається найбільшою статтею регіонального експорту, зокрема провідні позиції продовжують утримувати зернові культури - майже половина від загального обсягу експорту (47,8%). Обсяги поставок відповідної продукції порівняно з аналогічним періодом 2022 року збільшилися у 1,6 рази, проте до такого ж періоду 2021 року скорочення склало 21,7% або у вартісному виразі 73,4 млн дол. США. Також скорочень зазнали обсяги поставок за низкою інших структуроутворюючих експортних товарних позицій, зокрема у 2 рази – готових харчових продуктів, на 35% – деревини та виробів з неї, у 2,6 рази – паперу та картону, у 3,6 рази – взуття, у 2,1 рази – машин та обладнання.

Водночас у 2,4 рази зросли поставки жирів та олій, на 9,2% – насіння і плодів олійних рослин, на 3,4% – продукції хімічної та пов'язаної з нею промисловості.

Необхідність підтримки бізнесу обговорювалась під час низки зустрічей з представниками іноземних дипломатичних установ, міжнародних організацій, установ та фондів.

Задля сприяння відновленню та розвитку зовнішньоекономічної діяльності області протягом 2023 року продовжувалась робота щодо наповнення відповід-

ною актуальною інформацією Економічного Порталу Чернігівської області (<http://www.chernihiv-oblast.gov.ua>) та його сторінки на facebook.

Очікується, що за результатами 2023 року обсяги експорту до 2022 року зростуть на 26,0% і становитимуть 904,1 млн дол. США.

Споживчий ринок та продовольча безпека регіону

Швидко долаючи труднощі, на споживчому ринку області активно відновили діяльність та повноцінно працюють підприємства галузі торгівлі.

За інформацією, наданою територіальними громадами, на даний час у сфері внутрішньої торгівлі області продовжують роботу понад 7,1 тис. стаціонарних об'єктів роздрібної торгівлі, в т.ч. 1,7 тис. – продовольчих магазинів, 2,4 тис. – непродовольчих та 3,0 тис. – змішаних; 45 ринків та 180 автозаправних станцій (комплексів).

Виїзне торговельне обслуговування в 471 населеному пункті здійснюють 739 суб'єктів господарювання.

Функціонують 1377 закладів ресторанного господарства.

Оборот роздрібної торгівлі у 2023 році очікується у сумі 32,5 млрд грн, що на 28,8% більше, ніж у 2022 році. Індекс споживчих цін в області у вересні 2023 року до грудня 2022 року становив 102,6 %.

Надання адміністративних послуг

В області функціонує 40 центрів надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП) органів місцевого самоврядування (в т.ч. 3 ЦНАП розпочали роботу в 2023 році (Деснянська, Крутівська, Ладанська громади)). До кінця 2023 року готуються до відкриття ЦНАП ще в 17-ти громадах.

Загальна кількість точок доступу до адміністративних послуг в області становить 113 (з них 40 ЦНАП, 72 віддалених робочих місць та 1 територіальний підрозділ), де працює біля 500 осіб – державні адміністратори та державні реєстратори. За 9 місяців поточного року ними було надано майже 460 тис. адміністративних послуг.

Житлово-комунальне господарство та енергозбереження

Внаслідок чисельних ворожих артилерійських обстрілів та ракетних ударів значних руйнувань та пошкоджень різного ступеню зазнав 1531 об'єкт життєзабезпечення, зокрема 1094 об'єкти електропостачання, 321 об'єкт газопостачання, 99 об'єктів теплопостачання, 6 об'єктів водопостачання та 11 об'єктів водовідведення, в тому числі значних руйнувань зазнав майновий комплекс Чернігівської ТЕЦ.

Станом на листопад 2023 року вже відновлено 1419 об'єктів, в тому числі 1010 об'єктів електропостачання, 312 об'єктів газопостачання та 97 об'єктів теплопостачання.

Загальна потужність об'єктів енергетики, які виробляють електричну енергію з альтернативних джерел, в області становить 48,72 МВт. За I півріччя 2023 року потужність таких об'єктів збільшилась на 0,82 МВт за рахунок

введення в експлуатацію 40 нових СЕС населенням області. За 9 місяців 2023 року об'єктами альтернативної електроенергетики вироблено 875 млн кВт*год електричної енергії.

Теплова енергія з альтернативних джерел в області виробляється на 36 підприємствах, які мають у своєму користуванні установки теплової генерації загальною потужністю 74,9 МВт. Протягом 9 місяців 2023 року підприємствами було вироблено 111,54 тис. Гкал теплової енергії.

Природокористування та екологічна безпека

Природно-заповідний фонд (ПЗФ) області нараховує 680 об'єктів загальною площею 263,3 тис. га, що становить 7,89% площі області (станом на 01.10.2023).

З метою розширення мережі об'єктів і територій ПЗФ області, збереження ландшафтного та біологічного різноманіття, в тому числі червонокнижних видів та тих, що охороняються відповідно до міжнародних договорів, у 2023 році було оголошено створення двох об'єктів ПЗФ – ландшафтного заказника місцевого значення «Охінківські луки» площею 8,0 га на території Сухополов'янської сільської ради Прилуцького району та заповідного урочища «Руднянське» площею 148,9 га на землях ДП «Ріпкирайагролісгосп» на території Ріпкинської селищної ради Чернігівського району. Також було змінено межі двох об'єктів ПЗФ – заповідних урочищ місцевого значення «Нова зимниця» та «Присторонська дача», які знаходяться на землях Ріпкинського лісництва філії «Городнянське лісове господарство» ДП «Ліси України».

Опрацьовуються матеріали стосовно створення ще 2 об'єктів ПЗФ на території Корюківського та Ніжинського районів.

Протягом 9 місяців 2023 року в рамках Програми охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021-2027 роки за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища виконані природоохоронні заходи на загальну суму 903,7 тис. грн, що становить 11,0 % від запланованих на 2023 рік.

Розпочато роботи з вивезення на утилізацію хімічних засобів захисту рослин на території 10 громад області. З обласного фонду на зазначений захід виділено 2,1 млн грн, співфінансування громад – 2,1 млн гривень.

Ринок праці

Через складну ситуацію, що склалась у сфері зайнятості України, значний вплив працездатного населення з ринку праці, зокрема до лав Збройних Сил України, Сил територіальної оборони, за кордон (у більшості – це жінки працездатного віку), до волонтерських організацій, зростає потреба в максимально раціональному використанні наявної робочої сили та забезпеченні сприятливого рівня адаптивності працездатного населення до змін на ринку праці.

Протягом 9 місяців 2023 року було взято на облік 7,3 тис. безробітних

громадян, що на 56,3% менше, ніж за відповідний період 2022 року.

У січні-вересні 2023 року на ринку праці області через війну значно зменшується (другий рік поспіль) питома вага чоловіків і, відповідно, зростає питома вага жінок; зростає чисельність і питома вага осіб, що потребують додаткових гарантій зайнятості. Лише кожен четвертий безробітний – це молодь у віці до 35 років (і вже другий рік цей показник повільно зменшується), а осіб віком 45+ вже майже половина серед безробітних (46,1%). Тобто безробіття на Чернігівщині має «жіноче обличчя».

За січень-вересень 2023 року перебувало на обліку та отримувало комплекс соціальних послуг 14,8 тис. безробітних громадян, що на 45% менше, ніж за 9 місяців 2022 року.

Станом на 1 жовтня 2023 року чисельність безробітних на обліку становила 4,1 тис. осіб, що у 2,6 рази менше, ніж на 01.10.2022 року. Чисельність отримувачів допомоги по безробіттю становить 1,5 тис. осіб, що у 6 разів менше, ніж на 01.10.2022 року.

За 9 місяців 2023 року забезпечено роботою 3,9 тис. безробітних громадян, з них – 3,3 тис. безробітних було працевлаштовано за безпосереднім направленням служби зайнятості; проходили професійне навчання під замовлення роботодавців 418 безробітних, 367 осіб було залучено до громадських та інших робіт тимчасового характеру.

До суспільно корисних робіт, які стали складовою "Армії відновлення", було скеровано 5,6 тис. безробітних осіб, які займалися: заготівлею дров, впорядкуванням придорожніх смуг, кладовищ, роботами з підтримання у готовності захисних споруд, сховищ, ремонтом пошкоджених житлових приміщень, ремонтно-відновлювальними роботами на об'єктах забезпечення життєдіяльності тощо.

Продовжуються виплати компенсацій за працевлаштування безробітних на нові робочі місця, за працевлаштування ВПО, колишніх військовослужбовців, осіб, що потребують додаткових гарантій зайнятості; триватиме надання допомоги по частковому безробіттю; діятимуть програми з навчання та перекваліфікації, зокрема, з наданням ваучерів; грантові програми для малого та середнього бізнесу. Все це покликано зменшити рівень безробіття та зробити внесок в економіку.

Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 року №738 затверджено «Порядок надання мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу». Надаються мікрогранти розміром від 50 до 250 тис. грн. Обов'язковою умовою отримання мікрогранту є створення нових робочих місць - мінімально 1 робоче місце (грант до 150 тис. грн), 2 робочих місця (від 150 тис. грн).

З початку року подано 588 заяв на отримання грантів, позитивні рішення та виплати отримали 109 осіб (суб'єктів господарювання), в результаті чого планується ввести у дію 240 робочих місць, на створення яких вже виділено 25,8 млн грн.

Видано 339 ваучерів для підвищення конкурентоздатності громадян віком 45+ років за 29 професіями та спеціальностями.

Триває реалізація заходів сприяння зайнятості внутрішньо переміщених осіб.

У зв'язку із дією воєнного стану деякі підприємства області частково призупинили свою діяльність і звернулись до служби зайнятості за отриманням допомоги по частковому безробіттю для виплати її працівникам. Так, за 9 місяців 2023 року прийняті позитивні рішення про її надання трьом підприємствам області для виплати 70 найманим працівникам.

Станом на 01.1.2023 сума заборгованості із виплати заробітної плати в області становила 23,3 млн грн. Порівняно з початком 2023 року її розмір зменшився на 8,0 %.

Соціальний захист та соціальне забезпечення населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб

За умов повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, на особливу увагу з боку органів державної влади заслуговує питання надання підтримки соціально вразливих верств населення та удосконалення наявного переліку соціальних послуг.

Станом на 01.10.2023 державні допомоги по області отримувало 49,4 тис. осіб. За щомісячною адресною допомогою внутрішньо переміщеним особам для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг з 24.02.2022 по 13.10.2023 звернулось 65,4 тис. сімей. З них отримувачів зазначеної допомоги житло яких зруйноване або непридатне до проживання – 3,4 тис. осіб.

Станом на 17.10.2023 кількість внутрішньо переміщених осіб в області становить 70100 осіб.

У 2023 році грошову компенсацію за належні для отримання житлові приміщення призначено 83 родинам.

На 2023 рік для області передбачено 1,1 млн грн на професійну адаптацію ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності. У межах виділених коштів укладено 95 договорів із суб'єктами освітньої діяльності про надання послуг із здійснення заходів із професійної адаптації.

Станом на 01.07.2023 в області проживало 7540 багатодітних сімей, в них 25474 дітей. Спостерігається тенденція до збільшення кількості багатодітних сімей. У порівнянні з I півріччям 2022 року на 10,0 % збільшилось число сімей (або на 707).

В області нараховується 1898 дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, з числа яких 1752 осіб (або 92,4%) перебувають у родинях.

В області налічуються три центри соціально-психологічної реабілітації дітей (м. Чернігів, м. Ніжин, с. Хмільниця Чернігівського району). На обліку служб у справах дітей перебуває 1216 дітей, які опинились у складних

життєвих обставинах, і потребують психологічної, матеріальної підтримки. реабілітації дітей (м. Чернігів, м. Ніжин, с. Хмільниця Чернігівського району).

Охорона здоров'я

Діяльність системи медичної допомоги області направлена на здійснення заходів, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я, забезпечення населення доступною і якісною медичною допомогою.

Станом на 01.10.2023 медична допомога мешканцям області надається у 82 медичних закладах, зокрема, 12 обласного підпорядкування, 29 районних і міських лікарнях, 2 пологових будинках, 34 центрах ПМСД, 3 стоматологічних поліклініках, одній «Сімейній поліклініці», 1 лікарській амбулаторії сімейного типу (самостійній). До складу центрів первинної медико-санітарної допомоги входять 131 амбулаторія (з них 54 міських та 77 сільських) і 544 фельдшерсько-акушерських пункти.

У комунальних закладах охорони здоров'я області працюють 3026 лікарів, 7541 середній медичний працівник та 28 спеціалістів з вищою медичною освітою. Показник укомплектованості посад лікарів становить 71%, середніх медичних працівників - 96%.

Медичну допомогу надають 322 сімейні лікарі, з них 152 (47,2%) лікарі працює у лікувально-профілактичних закладах сільської місцевості.

У 2022-2023 році під час проведення активних бойових дій на території області пошкодження зазнали 72 об'єкти 30 медичних закладів, ще 8 об'єктів медичних установ зруйновані та не підлягають відновленню.

Станом на жовтень 2023 року відновлено 42 об'єкти 19 закладів охорони здоров'я. Роботи з відновлення тривають.

Забезпеченість медичних закладів області санітарним автотранспортом становить 93,0% до нормативної потреби (695 од.), на 01.10.2023 налічується 644 одиниці санітарного автотранспорту. Проте у 67,5% наявного автотранспорту (435 од.) вичерпався термін експлуатації.

Автомобільний парк служби екстреної медичної допомоги області складає 99 автомобілів швидкої медичної допомоги, що становить 78% від нормативної потреби. На сьогоднішній день майже 20% (20 од.) санітарного транспорту вичерпали свій ресурс та потребують заміни.

Освіта

В області функціонує 399 закладів дошкільної освіти, в яких отримують освітні послуги 18264 дитини. Чисельність дітей в закладах дошкільної освіти з розрахунку на 100 місць становить 68 осіб.

Станом на 01.09.2023 функціонують 393 заклади загальної середньої освіти різних типів та форм власності.

До початку нового 2023/2024 навчального року в області прийнято рішення про ліквідацію 6 закладів загальної середньої освіти та 5 філій опорних закладів (не юридичні особи) та призупинення діяльності за відсутності учнівського контингенту 4 закладів загальної середньої освіти та

2 філій (не юридичні особи). Також реорганізовано у гімназії 4 заклади загальної середньої освіти та у початкові школи – 2.

Для надання якісних освітніх послуг в області діють 48 опорних закладів та 21 філія.

Для організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді, розвитку їх умінь і навичок в області функціонують 61 заклад позашкільної освіти, з них 7 обласного підпорядкування. Позашкільною освітою охоплено 25675 дітей.

Через широкомасштабну збройну агресію російської федерації проти України та активні бойові дії, які проходили на території області, пошкоджено 144 заклади освіти.

Станом на 16.10.2023 відновлено 76 закладів освіти. Ведуться відновлювальні роботи у 26 закладах освіти.

Потребують подальшого відновлення ще 34 закладів освіти.

На території області станом на 16.10.2023 зі 100% перевірених закладів освіти 754 мають укриття, з яких у 742 (83%) закладах освіти укриття рекомендовані комісіями до використання. На даний час на місцях здійснюється відповідна робота щодо приведення об'єктів укриттів решти 12 закладів освіти до стану придатності.

Організованим підвозом забезпечено підвіз 9190 учнів до 328 закладів загальної середньої освіти, з 729 населених пунктів за 335 маршрутами.

В області функціонує 13 закладів професійної (професійно-технічної) освіти, які здійснюють підготовку кваліфікованих кадрів для забезпечення регіональних та загальнодержавних потреб економіки. У 2022/23 навчальному році проведено випуск 2022 кваліфікованих робітників із числа учнівської молоді, 51 з яких отримав професію на умовах дуальності. Відповідно до укладених договорів пройшли навчання та перенавчання 1036 дорослих осіб.

Відповідно до потреб регіонального ринку праці збільшено обсяги підготовки трактористів-машиністів сільськогосподарського виробництва, водіїв автотранспортних засобів, кухарів, штукатурів, лицювальників-плиточників, слюсарів з ремонту колісних транспортних засобів, електрогазозварників.

Культура і туризм

Мережа закладів культури області налічує 748 закладів культури клубного типу, 576 бібліотеки, 5 театральних-видовищних підприємств (4 – театри та 1 – обласний філармонійний центр фестивалів та концертних програм), 40 музейних закладів (36 музеї, 3 – заповідники, 1 – меморіальний комплекс), 39 шкіл естетичного виховання та 42 філії, 2 фахових коледжі, 1 зоопарк.

У 2023 році туристична сфера області частково почала відновлення українського туризму. 68,8 % садіб сільського зеленого туризму та 82,1% готелів на сьогодні працюють. Музейні заклади, які є значною складовою туристичної сфери також втратили велику кількість відвідувачів внаслідок війни, але за 9 місяців 2023 року їх відвідало вже 86002 чоловік, що на 170,1% більше, ніж за аналогічний період 2022 року (50545 осіб).

Сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів області за 9 місяців 2023 року склала 976,0 тис. грн, що на 123,1% більше, ніж за 9 місяців 2022 року (792,5 тис. грн).

Внаслідок військового вторгнення з боку російської федерації в області зруйновано та (або) пошкоджено: 85 закладів культури (музеї, бібліотеки, школи мистецтв, будинки культури тощо) та 26 пам'яток археології, історії та монументального мистецтва. На кінець 2023 року відновлено вже 28 закладів, частково відновлено 6 закладів та 15 закладів культури у процесі відновлення.

Фізична культура, спорт

На початок 2023 року для занять фізичною культурою і спортом в області налічувалось 27 стадіонів, 409 спортивних залів, 10 критих плавальних басейнів, у т.ч. три 25-ти метрових (функціонує - 1), 2009 площинних споруд (з них 740 футбольних полів, 20 тенісних кортів, 101 міні-футбольні та мультифункціональні майданчики зі штучним покриттям, 387 майданчиків з тренажерним обладнанням, 761 інших майданчиків), 5 лижних баз, 4 веслувальні бази, 2 кінно-спортивні бази, 55 стрілецьких тирів, 41 фізкультурно-оздоровчий центр та 278 інших споруд. Окрім того в області обладнано і функціонують 19 активних парків, на базі яких працюють 14 штатних координаторів.

У ході бойових дій в області зруйновано і частково пошкоджено 12 спортивних об'єктів, у т.ч. практично знищено два ключових об'єкти в місті Чернігові, які були базами олімпійської підготовки – ДП «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів» та навчально-тренувальна база СДЮСОР з лижного спорту.

Протягом 2023 року повністю відновлено 1 спортивну споруду і частково відновлено 4 споруди.

В області розвивається 89 видів спорту (у т.ч. 31 олімпійський).

Всіма видами спорту у спортивних школах, секціях і клубах систематично займаються 24,5 тис. осіб. Фізкультурно-оздоровчою і реабілітаційною роботами охоплено 61,0 тис. осіб. До занять спортом та реабілітації засобами фізичної культури залучено 246 осіб з інвалідністю. Систематичними заняттями у спортивних школах охоплено 15,8% дітей і учнівської молоді віком 6-18 років, що проживають в області.

До складу збірних команд України (основний склад, кандидати і резерв) входять 233 представники Чернігівщини із 43 видів спорту.

З початку 2023 року на відповідальних міжнародних змаганнях серед дорослих, юніорів і юнаків спортсменами області завойовано 70 медалей, з яких 30 золотих. На всеукраїнських змаганнях завойовано 562 медалі, з них - 188 золотих. Підготовлено 6 майстрів спорту України міжнародного класу, 14 майстрів спорту України, та 290 кандидатів у майстри спорту і першорозрядників.

Інформаційна і кібербезпека

В умовах воєнного стану реалізація єдиної інформаційної політики залишається пріоритетним питанням національної безпеки.

Агресія російської федерації проти України включає в себе, як один з компонентів, агресію в інформаційному просторі.

Інформаційна агресія здійснюється, зокрема, шляхом поширення за допомогою широкого набору інструментів антиукраїнської пропаганди, неправдивої, викривленої та провокаційної інформації щодо подій в Україні.

Тривалий час в області існувала проблема неповного покриття території вітчизняним телемовленням – сигналом загальнонаціональної телемережі ТОВ «Зеонбуд». Найбільшу загрозу для інформаційної безпеки складала відсутність або слабкий сигнал вітчизняного ТБ у зоні на півночі області вздовж державного кордону.

Належний доступ до телевізійного мовлення має забезпечити робота загальнонаціональної державної цифрової телемережі МХ-7 з більш широким покриттям.

Станом на жовтень 2023 року в області здійснюється мовлення мережі МХ-7 у тестовому режимі. Триває облаштування додаткових телекомунікаційних об'єктів у 3 прикордонних громадах, а також у місті Ніжин.

Очікується, що телемережа МХ-7 з урахуванням експлуатації згаданих додаткових об'єктів дозволить забезпечити покриття понад 90% території області сигналом вітчизняного цифрового наземного телебачення.

Забезпечення інформаційної безпеки, суспільної стабільності та злагоди, посилення інтеграції населення області і перш за все – її прикордонних територій, до загальноукраїнського інформаційно-культурного простору потребує успішного функціонування та проактивної позиції місцевих медіа.

Також для Чернігівської області як прикордонного регіону в умовах воєнного стану особливо актуальною та нагальною є потреба в забезпечення протидії іноземній пропаганді та домінуванню в медіапросторі інформаційного продукту, який консолідуватиме жителів.

Повномасштабна агресія, бойові дії в області, тимчасова окупація, пошкоджена інфраструктура та економічні проблеми суттєво ускладнили роботу місцевих медіа в області.

Чи не найбільше постраждала друковані медіа – традиційно важливий для області засіб масової інформації. Так, наслідком проблем, викликаних повномасштабною війною, стало припинення випуску у 2022-2023 роках обласних та локальних видань «Деснянка», «Деснянська правда», «Наше життя плюс», «НК», «Новини Придесення», «Порадник», «Час», а також суттєве скорочення накладів інших друкованих медіа.

Розвиток громадянського суспільства

Для взаємодії органів влади та громадянського суспільства використовуються такі механізми як консультації з громадськістю, участь в громадських радах, робочих групах, громадські експертизи і моніторинги,

громадські слухання, інформаційні запити до органів державної влади тощо.

Найголовнішою функцією спільної з організаціями громадянського суспільства діяльності залишається аналітична робота, спрямована на забезпечення врахування думки громадськості на етапі підготовки проєктів нормативно-правових документів, пошук компромісів у випадку незгоди сторін з будь-яких питань економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівщини.

На офіційному сайті облдержадміністрації створена і системно оновлюється рубрика «Консультації з громадськістю». Щорічно близько 100 проєктів проходять процедуру електронних консультацій на офіційному сайті облдержадміністрації (за три квартали 2023 року — 57).

Представники організацій громадянського суспільства залучались до роботи у складі оргкомітетів, експертних та робочих груп, консультативно-дорадчих органів, зокрема голова Громадської ради — до робочої групи облдержадміністрації з економічного відновлення регіону.

Залучення громадськості до співпраці з органами державної влади та місцевого самоврядування в певній мірі забезпечує право громадян брати участь в управлінні державними справами, виконує контрольну функцію шляхом надання організаціям громадянського суспільства можливості впливати на значне коло питань.

Проблемні питання, внутрішні та зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми

На розвиток економіки та соціальної сфери впливають проблемні питання, головними серед яких залишаються:

- нестабільна безпекова ситуація;
- необхідність відбудови житлового фонду;
- потреба у відновленні об'єктів критичної інфраструктури;
- велика кількість зруйнованих та пошкоджених об'єктів інфраструктури;
- знищення (руйнування) виробничих потужностей підприємств;
- втрата традиційних ринків збуту;
- зростання собівартості продукції у зв'язку з логістичними, ціновими та фінансовими чинниками;
- несприятливі умови для підприємництва та ведення бізнесу, недостатній обсяг інвестицій;
- аварійні та планові відключення електроенергії через руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури;
- обмеженість доходів бюджетів для розвитку;
- втрачені або ускладнені логістичні маршрути;
- зниження рівня реальної зарплати через інфляційні процеси;
- відтік робочої сили за кордон та ЗСУ;
- дефіцит кадрів робітничих професій;
- поглиблення демографічної кризи;
- забруднені вибухонебезпечними предметами території;

недостатня кількість захисних споруд та не відповідність деяких укриттів існуючим нормам;
недостатність систем оповіщення населення;
зростання кількості кібератак;
наявність загрози забруднення довкілля;
необхідність ментальної та гуманітарної підтримки людей;

Існують також як внутрішні, так і зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Програми, зокрема:

- довготривале повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну;
- високі безпекові ризики для суб'єктів господарювання та соціальної сфери через близькість до кордону з російською федерацією та республікою білорусь;
- повільне відновлення економіки, непередбачувані сценарії розвитку світової економіки, нові внутрішні і зовнішні макроекономічні потрясіння;
- зовнішньоекономічний ризик (можливість введення обмежень на торгівлю та постачання, закриття кордонів);
- непередбачувані сценарії розвитку світової економіки, що обумовить коливання цін на світових сировинних ринках та відобразиться на експорті підприємств регіону;
- згорання іноземними компаніями інвестиційних планів або перенесення термінів їх реалізації на майбутній період;
- ймовірність девальваційних тенденцій на валютному ринку.

На вирішення цих та інших проблем спрямовані основні завдання Програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік.

II. Мета, завдання та заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2024 році

Метою Програми є відродження економічного потенціалу регіону та його соціальної сфери для забезпечення гідних умов життя та добробуту населення області на підставі позитивних структурних зрушень в економіці, забезпечення її розвитку та підвищення її конкурентоспроможності на основі подолання негативних наслідків впливу російської збройної агресії шляхом відновлення зруйнованих та пошкоджених об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури, стимулювання інвестиційної діяльності та ділової активності малого і середнього бізнесу, подальшого підвищення енергоефективності об'єктів житлово-комунального господарства та соціальної сфери, підвищення комфортності проживання громадян за рахунок відбудови, відновлення та розвитку транспортної інфраструктури, створення сприятливих умов для

відновлення розвитку територіальних громад, вирішення соціальних і гуманітарних питань.

Економічна та соціально-гуманітарна політика здійснюватиметься відповідно до поставлених завдань та сформованих пріоритетних заходів роботи на 2024 рік і спрямовуватиметься на вирішення існуючих проблем та подальший розвиток області, в тому числі в умовах наслідків військової агресії РФ.

Досягнення мети передбачає реалізацію таких пріоритетних напрямів соціально-економічного та культурного розвитку області у 2024 році:

забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період;

енергетична безпека, диверсифікація та автоматизація джерел енерго- та теплозабезпечення;

відбудова зруйнованих та пошкоджених об'єктів;

забезпечення населення якісними житлово-комунальними послугами та належного функціонування інфраструктури і систем життєзабезпечення;

створення сприятливих умов для збереження, відновлення та перезапуску підприємств промислового сектору та підприємницької діяльності області;

поліпшення якості суспільних послуг, запровадження нових електронних сервісів в області та організація, координація роботи у сфері цифрового розвитку;

підвищення якості та доступності освіти, медичного обслуговування, соціального захисту, житлово-комунальних послуг, фізкультури і спорту, а також поліпшення стану навколишнього природного середовища.

III. Заходи економічного і соціального відновлення та розвитку у 2024 році

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
1. Створення безпекових умов для повсякденної життєдіяльності громадян та забезпечення їх нагальних потреб			
1.1. Забезпечення публічної безпеки населення в умовах воєнного стану та у післявоєнний період			
1.	Підтримання в постійній готовності обласної системи оповіщення, створення місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; КП «Укрспецзв'язок» (за згодою); райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Своєчасно інформовано населення щодо дій при виникненні надзвичайних ситуацій.
2.	Проведення розмінування територій області, запобігання виникненню пожеж, надзвичайних подій.	Головне управління Державної служби України з надзвичайних ситуацій у Чернігівській області; Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; урядові та неурядові оператори протимінної діяльності, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Зменшено кількість пожеж, надзвичайних ситуацій та подій, випадків загибелі й травмування людей, мінімізація економічних збитків від них.
3.	Створення регіонального, місцевих і об'єктових резервів матеріально-технічних ресурсів для запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій і їх наслідків.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено своєчасну ліквідацію надзвичайних ситуацій та їх наслідків.
4.	Утримання в постійній готовності до використання за призначенням захисних споруд.	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено належні умови укриття населення (облаштовано покажчиками, резервуарами для питної води, місцями для розташування людей, створено запаси продуктів харчування тривалого

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			зберігання, палива та мастильних матеріалів, ліками тощо) від засобів масового ураження в особливий період та надзвичайні ситуації у мирний час.
5.	Встановлення обладнання для резервного електроживлення в захисних спорудах, сховищах, укриттях, закладах охорони здоров'я, освіти, на свердловинах по забору води (у т.ч. резервних), у модульних містечках.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації); сільгосп підприємства області	Забезпечено енергетичну незалежність громад у разі відключення світла, перерви в електропостачанні або його відсутності.
6.	Встановлення та забезпечення діяльності стаціонарних та мобільних пунктів обігріву, облаштування їх усім необхідним.		Створено умови для життя громадян та підтримання їх здоров'я під час надзвичайних ситуацій.
7.	Забезпечення роботи світлофорів та освітлення пішохідних переходів у разі відключення вуличного освітлення у населених пунктах області.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації); Головне управління Національної поліції в області (за згодою)	Забезпечення безпечних умов дорожнього руху. Зменшення/ліквідація летальних/тяжких ДТП за участю пішоходів.
8.	Забезпечення безперебійного проходження опалювального сезону. Встановлення альтернативних мобільних котелень.	Райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено стале проходження опалювального сезону, безперебійне теплопостачання, вчасне реагування на критичні ситуації.
1.2. Забезпечення стабільного функціонування споживчого ринку та продовольчої безпеки регіону			
1.	Формування переліку підприємств, економічна спроможність яких відіграє важливу роль у функціонуванні агропромислового сектору області. Визначення підприємств, які потребують фінансування для відновлення, розширення або будівництва нових потужностей. Залучення підприємств, що здійснюють виробництво та переробку сільськогосподарської продукції, до обласних та державних програм підтримки галузі агропромислового комплексу, а також всебічне сприяння їх участі у державних грантових програмах.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації; суб'єкти господарювання, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено безперебійне виробництво сільськогосподарської продукції та харчових продуктів.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Функціонування робочих груп із забезпечення цінової стабільності.	Райдержадміністрації спільно з органами місцевого самоврядування за участю представників Головного управління Національної поліції в Чернігівській області, Головного управління Держпродспоживслужби в Чернігівській області, Державної служби з лікарських засобів та контролю за наркотиками в Чернігівській області, Головного управління Державної податкової служби у Чернігівській області	Забезпечено цінову стабільність в області.
3.	Диверсифікація виробництва товарів.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації; суб'єкти господарювання, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Задоволено потреби населення у продовольчих та непродовольчих товарах, збільшено асортимент і номенклатура товарних одиниць, наближення товарної маси до споживачів.
4.	Актуалізація переліку об'єктів торгівлі, АЗС та громадського харчування.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Моніторинг стану розвитку інфраструктури споживчого ринку. Сприяння задоволення потреб населення області в продовольчих та непродовольчих товарах.
5.	Уточнення сил і засобів спеціалізованої служби торгівлі, харчування та матеріального забезпечення цивільного захисту області. Задіяння, у разі потреби, потенціалу та можливостей зазначених служб.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, агропромислового розвитку, з питань цивільного захисту та оборонної роботи; райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Захист населення від загроз в продовольчій сфері в особливий період. Визначено потреби у створенні та поповненні запасів продуктів харчування та непродовольчих товарів на відповідній території, задоволення, у разі необхідності, потреб населення регіону у якісних та доступних продуктах харчування на мінімальному рівні, що

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			базується на ефективній спеціалізації регіону та міжрегіональних зв'язках.
6.	Регулювання на час дії правового режиму воєнного стану обмежень, пов'язаних з реалізацією на території області алкогольних напоїв та речовин, вироблених на спиртовій основі.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, з питань цивільного захисту та оборонної роботи, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Дотримано в області громадський порядок під час дії воєнного стану.
7.	Здійснення аналізу результативності регуляторних актів щодо цінового (тарифного) регулювання.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Управління охорони здоров'я облдержадміністрації, суб'єкти господарювання	Відстежено ефективність регуляторних актів, прийнято рішення щодо дії чинних регуляторних актів, дотримано вимог законодавства у сфері регуляторної політики.

1.3. Інформаційна і кібербезпека

1	Висвітлення діяльності облдержадміністрації та обласної ради. Забезпечення протидії іноземній пропаганді. Розповсюдження правдивої, вчасної інформації щодо подій в області та Україні.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації	Поінформовано жителів області про результати діяльності облдержадміністрації та обласної ради про хід відновлення області та забезпечення нагальних потреб мешканців регіону. Поширено повідомлення, що спростовують та протидіють пропаганді держави-агресора та консолідує жителів області. Підтримано спроможність місцевих медіа, зокрема друкованих, до сталого функціонування.
2	Проведення інформаційної кампанії серед населення Чернігівщини щодо функціонування телемережі МХ-7 та способів прийому відповідного сигналу.		Понад 50% користувачів ефірного телерадіомовлення ознайомлені з можливостями та способами прийому вітчизняного телесигналу.
3.	Проведення заходів з посилення кібербезпеки	Відділ з питань цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації облдержадміністрації,	Проведено заходи з кіберзахисту, посилено кібербезпеку в організаціях, проведено навчання та тренінги з культури кібербезпеки,

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	складено план реагування на кіберінциденти.
1.4. Енергетична безпека			
1.	Облаштування фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено захист об'єктів критичної інфраструктури від фізичної дії уламків та вибухової хвилі (у разі можливих обстрілів).
2.	Убезпечення об'єктів тепло- та водопостачання від загрози знеструмлення.		Котельні, центральні теплові пункти, водопровідні та каналізаційні насосні станції повністю забезпечені джерелами резервного живлення
3.	Диверсифікація джерел теплозабезпечення об'єктів соціальної та критичної інфраструктури.		Забезпечено заміщення споживання природного газу на альтернативні види палива.
4.	Розвиток альтернативної електроенергетики.		Впроваджено нові екологічно чисті і ресурсозберігаючі технології. Збільшено потужність об'єктів альтернативної електроенергетики до 49,5 МВт.
1.5. Екологічна безпека та адаптація до зміни клімату			
1.	Утилізація та знешкодження непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Ліквідовано загрозу забруднення довкілля (грунтів, підземних водоносних горизонтів і повітря) безхазайними непридатними до використання хімічними засобами захисту рослин.
2.	Організація ефективного управління відходами.	Департаменти облдержадміністрації: екології та природних ресурсів; енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства; райдержадміністрації; органи	Розроблено та затверджено Регіональний план управління відходами Чернігівської області. Організовано та забезпечено екологічно безпечне збирання, зберігання, переробку, утилізацію або видалення відходів.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Знижено рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру.
3.	Проектування та будівництво інфраструктури для перероблення відходів, що утворилися на території області у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій.		Очищено території та забезпечено перероблення і вторинне використання відходів, що утворилися у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій.
4.	Упорядкування існуючого водовідведення, покращення стану каналізаційних мереж та споруд на них.		Недопущення забруднення довкілля області неочищеними стічними водами.
5.	Проведення природоохоронних кампаній зі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено формування екологічної мережі, збереження та охорони рослинного і тваринного світу, цінних природних ландшафтів, попереджено втрати біологічного та ландшафтного різноманіття. Збережено зелені зони для пом'якшення наслідків зміни клімату.
6.	Розширення території природно-заповідного фонду.		
7.	Контроль за здійсненням заходів з поліпшення санітарного стану лісів у межах природно-заповідних об'єктів.	Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації	Підвищено стійкість існуючих екосистем до змін клімату шляхом збереження зелених насаджень.
8.	Здійснення екологічного моніторингу довкілля області.		Забезпечено оперативне реагування на ситуації, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища та наслідками зміни клімату.
9.	Проведення інформаційних кампаній екологічного спрямування та реалізація природоохоронних заходів.	Департаменти облдержадміністрації: екології та природних ресурсів; інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищено рівень екологічної освіти і свідомості населення та забезпечено широкий доступ громадськості до екологічної інформації.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
10.	Проведення вишукувальних робіт, розробка проєктної документації та рекультивация порушених внаслідок бойових дій земель	Головне управління Деожеокадастру у Чернігівській області, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Оптимізація складу угідь, збереження та поліпшення якості ґрунтів

1.6. Задоволення населення області якісною, доступною та вчасною медичною допомогою

1.	Відновлення роботи і модернізація комунальних закладів охорони здоров'я, в тому числі тих, що пошкоджені внаслідок бойових дій.	Управління охорони здоров'я облдержадміністрації; райдержадміністрації; органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Поліпшено умови надання, доступність і якість медичних послуг.
2.	Забезпечення безперебійного функціонування закладів охорони здоров'я та надання медичних послуг в умовах надзвичайних ситуацій. Оснащення альтернативними джерелами живлення, облаштування укриттів, впровадження телемедичних послуг.		Забезпечено безпечні умови перебування хворих та медичного персоналу в приміщеннях закладів охорони здоров'я.
3.	Забезпечення населення якісними та ефективними ліками, формування та диверсифікація запасу лікарських засобів і медичних виробів, в тому числі тих, що закуповуються за публічні кошти.		Забезпечено вчасність, повноту та ефективність введення медичних записів до електронної системи охорони здоров'я, впроваджено телемедичні послуги.
4.	Поліпшення матеріально-технічного стану КНП «Обласний центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф» Чернігівської обласної ради, зокрема шляхом оновлення парку санітарного автотранспорту.		Сформовано запаси лікарських засобів та витратних матеріалів.
5.	Підвищення якості та доступності надання медичних послуг для задоволення потреб населення, постраждалого від військових дій агресора, внутрішньо переміщених осіб, Захисників і Захисниць України тощо.		Підвищено вчасність та якість надання медичної допомоги населенню на догоспітальному етапі.
			Забезпечено інтеграцію послуг з охорони психічного здоров'я у первинну ланку надання медичної допомоги.

1.7. Якісна та доступна освіта

1.	Формування мережі закладів освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), вищої освіти), з урахуванням руйнувань (ушкоджень) закладів у зв'язку з воєнними діями на території області.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створено безпечні та рівні умови для очної, дистанційної форми та змішаного формату (поєднання очної та дистанційної форм) навчання дітей в умовах воєнного стану та в повоєнний період.
----	--	--	--

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
2.	Створення безпечного освітнього середовища, будівництво та завершення ремонтів укриттів у закладах освіти області.		Створено безпечні умови для надання освітніх послуг. Забезпечено безперервний доступ до освіти. Обладнано укриттів у 12 закладах освіти з метою забезпечення безпеки учасників освітнього процесу.
3.	Продовження роботи щодо створення інклюзивного освітнього середовища у закладах освіти області.		Забезпечено освітою дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням особливості їх розвитку.
4.	Організація тренінгів у рамках реалізації Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?», ініційованої першою леді України О. Зеленською на базі закладів освіти за участю представників, які опікуються питаннями збереження ментального здоров'я, працівників психологічної служби системи освіти та соціальних працівників.		Опановано методи надання психосоціальної допомоги, сформовано навички спілкування взаємодії у кризових ситуаціях учасниками освітнього процесу.
5.	Забезпечення організованим підвозом у сільській місцевості учнів і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому. Поповнення та систематичне оновлення існуючого парку шкільних автобусів.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Створено можливості для безперебійного підвезення учнів та педагогічних працівників до місць навчання і додому шляхом поповнення та систематичного оновлення існуючого парку шкільних автобусів.
6.	Підвищення рівня цифрової грамотності та компетентності педагогічних працівників закладів освіти області. Створення якісного цифрового та мультимедійного контенту, інноваційних рішень,		Активізовано застосування цифрових технологій в освітньому процесі для забезпечення набуття педагогами та здобувачами освіти високого рівня компетентностей через активізацію застосування цифрових технологій в освітньому процесі.
7.	Підвищення якості надання професійної (професійно-технічної) освіти, наближення до вимог ринку праці.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, заклади професійної (професійно-технічної) освіти	Збалансовано обсяги і напрями підготовки кадрового потенціалу з регіональними та загальнодержавними потребами ринку праці. Запроваджено актуальні

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			короткострокові освітні програми, у тому числі за рахунок коштів міжнародних організацій.
8.	Формування позитивного іміджу професійної освіти, популяризація освітніх закладів.	Управління освіти і науки облдержадміністрації, Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Чернігівській області, заклади професійної (професійно-технічної) освіти	Зростання престижу робітничих професій серед різних верств населення.
9.	Забезпечення високої якості професійної підготовки фахівців на основі комплексного співробітництва із зацікавленими установами, організаціями та підприємствами.	Управління освіти і науки обласної державної адміністрації	Створено на базі закладів вищої освіти Рад роботодавців з метою підвищення якості надання освітніх послуг шляхом формування системи ефективної співпраці з питань практичної підготовки здобувачів вищої освіти, дуального навчання, працевлаштування та розвитку кар'єри.
10.	Формування комфортного освітнього середовища для забезпечення набуття здобувачами освіти високого рівня професійних і загальних компетентностей.		Поліпшено стан закладів освіти шляхом відновлення та підтримки матеріальної бази в належному стані, враховуючи умови сьогодення, з метою надання якісних освітніх послуг.
11.	Розвиток неформальної освіти як шлях адаптації здобувачів освіти до трансформації суспільства в безбар'єрний простір.		Сформовано позитивне освітнє середовище безбар'єрності шляхом розвитку додаткових можливостей для молоді та дорослого населення.
12.	Інтернаціоналізація української освіти і науки шляхом модернізації та наближення до Європейського освітнього простору.		Розширено міжнародну співпрацю та мобільність серед учасників освітнього процесу та науковців шляхом збільшення кількості міжнародних партнерств і проєктів за їхньою участю.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
1.8. Розвиток фізичної культури, спорту, молодіжної інфраструктури. Національно-патріотичне виховання. Забезпечення гендерної рівності			
1.	Відновлення зруйнованих і пошкоджених спортивних об'єктів, знищеного інвентарю та обладнання, транспортних засобів, що постраждали внаслідок воєнних дій на території області. Проведення моніторингу процесу їх відновлення.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Виконано роботи з відновлення пошкоджених спортивних об'єктів відповідно до затверджених планів і обсягів робіт. Залучено громадськість до виконання робіт з розбору залишків зруйнованих об'єктів та зачистки будівельних майданчиків Направлено обґрунтовані звернення до урядових інстанцій та міжнародних донорів про потребу у матеріальних ресурсах для відновлення спортивних об'єктів. Сформовано завдання на проектування 2-х зруйнованих об'єктів та підготовка майданчиків для майбутніх будівельно-відновлювальних робіт.
2.	Проведення роз'яснювальної роботи та надання практичної допомоги в організації ефективної і безпечної роботи спортивних закладів в умовах воєнного стану.		Забезпечено організацію в усіх спортивних закладах області стійкого безпечного тренувального процесу в умовах воєнного стану.
3.	Проведення якісного тренувального процесу та забезпечення участі провідних спортсменів області у спортивних змаганнях, в тому числі передбачених індивідуальними планами підготовки до літніх 2024 року Олімпійських і Паралімпійських ігор.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), Чернігівський регіональний центр з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт»	Завойовано для області 2-3 ліцензії на участь в літніх 2024 року Олімпійських і Паралімпійських іграх. Забезпечення спортсменів необхідними предметами екіпіровки, інвентарю та обладнання, медичних, відновлювальних і вітамінних препаратів та технічних засобів відповідно до потреби.
4.	Створення нових, відновлення пошкоджених молодіжних центрів/просторів. Надання фінансової підтримки громадським організаціям молодіжного та національно-патріотичного спрямування.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Чернігівський обласний молодіжний центр, райдержадміністрації,	Збільшено кількість молодіжних центрів/просторів в територіальних громадах області, кількість реалізованих соціальнокорисних проєктів молодіжних

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	громадських організацій.
5.	Виховання молоді у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Формування патріотичної свідомості та національної єдності.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Чернігівський обласний молодіжний центр	Збільшено кількість молоді, залученої до заходів у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності.
6.	Проведення різноманітних інформаційно-просвітницьких заходів, налагодження співпраці із організаціями, які працюють у сфері гендерної рівності та протидії дискримінації за ознакою статі.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, сільські, селищні, міські ради	Залучено до проведення заходів близько 1,5% жіночого населення області, впроваджено європейські стандарти рівності.
1.9. Розвиток культурного та туристичного середовища			
1.	Проведення моніторингу руйнувань та відновлення зруйнованих і пошкоджених об'єктів та закладів культури, закладів туристичної сфери, релігійних споруд тощо. Проведення робіт з консервації пошкоджених об'єктів, що не потребують першочергового відновлення.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Складено план відновлення пошкоджених та зруйнованих об'єктів та закладів, визначено обсяги пошкоджень та коштів, необхідних для їх відновлення. Зупинено подальше руйнування об'єктів, які не передбачається відновлювати в найближчий час.
2.	Створення Центрів надання культурних послуг (ЦКП) в територіальних громадах.	Органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Комплексне надання культурних послуг, консультаційної, інформаційної допомоги. Доступ до користування приміщеннями та обладнанням для творчості, неформального навчання та спілкування жителів територіальних громад з урахуванням чисельності, вікового, статевого, національного, соціального, галузевого складу населення.
3.	Проведення фестивалів, конкурсів та свят, концертних програм та забезпечення змістовного дозвілля, доступу до можливостей для творчого самовираження.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Забезпечено змістовне дозвілля, доступ до можливостей для творчого самовираження. Створення нового конкурентоспроможного культурного продукту.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
4.	Відновлення та представлення туристичного потенціалу області на регіональних та міжнародних спеціалізованих туристичних заходах. Залучення міжнародної технічної допомоги до відновлення.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Формування позитивного туристичного іміджу регіону на внутрішньому та зовнішньому ринку туристичних послуг, відновлення туристичних потоків та надходжень до місцевих бюджетів. Закуплено обладнання для закладів культури. Відновлено роботи операторів креативних індустрій. Створено новий конкурентоспроможний культурний продукт.
5.	Забезпечення роботи обласного туристичного порталу.	Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації	Отримання необхідної для туристів інформації про регіон та всебічне поширення інформації про туристичний потенціал області. Популяризація туристичного потенціалу області.
6.	Сприяння розробленню нових туристичних маршрутів, у тому числі патріотичного спрямування.		Збільшення туристичних потоків. Ознайомлено туристів з туристичними об'єктами області, у тому числі патріотичного спрямування.

1.10 Забезпечення соціального захисту населення, в т.ч. внутрішньо переміщених осіб, ветеранів. Підтримка дітей та сімей, оздоровлення дітей, розвиток відповідної інфраструктури

1.	Забезпечення соціального захисту населення, в тому числі внутрішньо переміщених осіб. Вдосконалення механізму оперативного реагування з надання послуг ВПО в приймаючих громадах. Підвищення стандартів життя людей з особливими потребами.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Реалізації прав громадян на отримання соціального захисту. Здійснення державних виплат та надання допомоги ВПО, передбачених чинним законодавством.
2.	Організація професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих		Підвищено на ринку праці конкурентоспроможність осіб, які звільняються або звільнені з військової служби з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	учасників Революції Гідності.		сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності.
3.	Забезпечення своєчасного та в повному обсязі надання населенню всіх видів державної допомоги відповідно до чинного законодавства.		Забезпечено своєчасну та в повному обсязі надання населенню всіх видів державної допомоги згідно із чинним законодавством.
4.	Підтримка соціально незахищених верств населення, сприяння у направленні до реабілітаційних установ, санаторно-курортних закладів.	Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Забезпечено у повному обсязі використання бюджетних коштів, спрямованих на забезпечення санаторно-курортним лікуванням реабілітаційними послугами постраждалих учасників Революції Гідності, учасників АТО/ООС, членів сімей загиблих (померлих) таких осіб, членів сімей загиблого (померлого) Захисника чи Захисниці України, осіб з інвалідністю та дітей з інвалідністю
5.	Виявлення дітей, які опинились у складних життєвих обставинах, залишилися без піклування батьків, бездоглядних та безпритульних дітей. Відновлення діяльності Чернігівського центру соціально-психологічної реабілітації дітей Служби у справах дітей облдержадміністрації. Влаштування дітей до сімей патронатних вихователів.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, Служба у справах дітей облдержадміністрації	Підвищено рівень соціального захисту дітей. Збільшено кількість дітей, охоплених профілактичними заходами та які отримують комплексну допомогу та реабілітацію. Підвищено професійний рівень працівників служб у справах дітей, закладів соціального захисту дітей. Збільшено кількість дітей, охоплених послугою патронату над дитиною.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
6.	Влаштування дітей, що залишилися без батьківського піклування, до сімейних форм виховання. Співпраця з громадськими організаціями з питань надання ментальної та гуманітарної допомоги дітям соціально-незахищених категорій.	Служба у справах дітей облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Збільшено кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, влаштованих у сімейні форми виховання (усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу). Покращено ментальне здоров'я та підвищено рівень соціального захисту дітей у родинах.
7.	Забезпечення функціонування мережі спеціалізованих служб підтримки осіб, постраждалих від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Створення ефективної системи протидії торгівлі людьми, особливо в умовах воєнної агресії.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Надано допомогу 100% осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі. Привернення уваги до проблеми торгівлі людьми, підняття рівня обізнаності населення щодо ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, виявлення постраждалих осіб та надання їм допомоги.
8.	Організація відпочинку та оздоровлення дітей області.	Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації	Збільшено питому вагу оздоровчих послуг. Надано якісні оздоровчі та відпочинкові послуги.
9.	Інформаційно-методична підтримка спеціалістів та фахівців із соціальної роботи місцевих центрів соціальних служб, центрів надання соціальних послуг, закладів соціальної підтримки, фахівців із соціальної роботи територіальних громад стосовно впровадження нових форм і методів в соціальну роботу.	Обласний центр соціальних служб	Підвищено кваліфікацію та професійний рівень фахівців із соціальної роботи та спеціалістів надавачів соціальних послуг області, працівників закладів соціальної підтримки.
1.11. Розвиток громадянського суспільства			
1.	Інституційний розвиток організацій громадянського суспільства Чернігівщини. Надання інформаційної підтримки організаціям громадянського суспільства.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації,	Розвиток організацій громадянського суспільства, взаємодія влади і громадськості. Підвищено ефективність діяльності організацій громадянського суспільства.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		райдержадміністрації, організації громадянського суспільства (за згодою)	
2.	Підтримка роботи Громадської ради при облдержадміністрації та інших консультативно-дорадчих органів. залучення організацій громадянського суспільства до роботи у складі оргкомітетів, експертних та робочих груп, консультативно-дорадчих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації	Забезпечено участь громадськості у заходах з формування та реалізації державної та регіональної політики, врахування пропозицій громадськості при підготовці нормативно-правових актів.
3.	Проведення конкурсу проєктів, розроблених організаціями громадянського суспільства, на виконання яких надається фінансова підтримка з обласного бюджету. Сприяння у реалізації громадських проєктів.	Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), організації громадянського суспільства (за згодою)	Реалізація організаціями громадянського суспільства суспільно важливих проєктів, ініціатив.

1.12. Надання якісних адміністративних послуг

1.	Розвиток та модернізація мережі ЦНАП, в т.ч. приєднання їх до мережі Дія Центрів.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, районні державні (військові) адміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Покращено сервіс адміністративних послуг відповідно до сучасних стандартів – для мешканців громад доступні більш комплексні, швидкі та якісні послуги.
2.	Здійснення постійного моніторингу роботи ЦНАП, покращення доступу до адміністративних послуг та розширення кількості сервісів в ЦНАП.		

2. Комплексне відновлення інфраструктури регіону

2.1. Оцінка руйнувань та пошкоджень об'єктів інфраструктури та економіки

1.	Координація, моніторинг, фіксація та актуалізація відомостей про зруйновані та пошкоджені внаслідок збройної агресії російської федерації об'єкти, визначення переліку: - пошкоджених об'єктів житлового фонду; - пошкоджених об'єктів соціальної та	Управління облдержадміністрації: містобудування та архітектури, капітального будівництва; Департамент економічного	Сформовано перелік пошкоджених об'єктів. Взаємодія з виконавчими органами сільських, селищних, міських рад, військовими адміністраціями щодо обстеження пошкоджених об'єктів.
----	--	--	---

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	<p>критичної інфраструктури (об'єкти закладів дошкільної, загальної середньої освіти, закладів охорони здоров'я, закладів соціального захисту населення), будівель адміністративного призначення, в т.ч. таких, в яких надаються адміністративні послуги, розміщуються органи управління та сили цивільного захисту, зокрема пожежно-рятувальні підрозділи та аварійно-рятувальні служби, об'єктів житлово-комунального господарства (електро-, газо-, теплопостачання, водопостачання та водовідведення, а також їх мережі);</p> <ul style="list-style-type: none"> - пошкоджених пам'яток архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва; - знищеного та пошкодженого майна підприємств, установ та організацій усіх форм власності. 	розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	<p>Отримано аналітичні та статистичні показники щодо обсягів руйнувань та пошкоджень будівель та споруд.</p> <p>Здійснено фіксацію факту втрати, знищення або пошкодження майна.</p> <p>Проведено належний розрахунок та збір належних даних щодо завданих збитків підприємствам, установам, організаціям, суб'єктам господарювання усіх форм власності, що буде здійснюватися судовими експертами чи незалежними оцінювачами.</p> <p>Наповнено Електронний реєстр збитків відомостями про шкоду та збитки завдані внаслідок збройної агресії російської федерації проти України.</p> <p>Забезпечено ефективне управління проектами відбудови на всіх етапах імплементації.</p>
2	Визначення обсягів завданої шкоди та збитків від руйнування і пошкодження об'єктів внаслідок збройної агресії російської федерації.		
3	Забезпечення внесення до Реєстру пошкодженого і знищеного майна повної інформації про зруйновані та знищені будівлі в області.		
4.	Запровадження на рівні області наповнення Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури (DREAM)		
5	Визначення пріоритетності (етапів) реконструкції/капітального ремонту або нового будівництва об'єктів соціальної та критичної інфраструктури.		
2.2. Відбудова та стабільне функціонування соціальної та критичної інфраструктури, систем життєзабезпечення, житла			
1.	Відновлення об'єктів інфраструктури та життєзабезпечення із застосуванням сучасних проектних рішень, матеріалів і технологій у мережах надання публічних сервісів та	Структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у	Проведено відновлювальні та будівельні роботи на об'єктах соціальної та критичної інфраструктури.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	послуг, об'єктів безпеки громадян.	порядку рекомендації)	
2.	Залучення фінансової допомоги від міжнародних фондів та організацій на відновлення пошкоджених об'єктів, внаслідок збройної агресії російської федерації.		
3.	Модернізація систем водопостачання та водовідведення у громадах області з метою приведення їх технічного стану до сучасних норм та підвищення їх стійкості.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Відновлено пошкоджені та модернізовано існуючі об'єкти водопостачання та водовідведення у м. Чернігів та інших населених пунктах. Забезпечено надання послуг з водопостачання належної якості та у достатніх обсягах всім категоріям споживачів.
4.	Будівництво артезіанських свердловин у громадах області.		Забезпечено населення питною водою належної якості у достатніх обсягах.
5.	Комплексна реконструкція Чернігівської ТЕЦ, проведення ремонту пошкодженого генератора потужністю 50 МВт та заміна комерційного вузла обліку природного газу	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Чернігівська міська рада (у порядку рекомендації)	Проведено ремонт пошкодженого генератора, заміна комерційного вузла обліку природного газу на Чернігівській ТЕЦ, Збільшено обсяги генерації електроенергії
6.	Підвищення якості надання послуг з електропостачання	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, АТ «Чернігівобленерго» (за згодою)	Зменшено фактичне значення показника SAIDI по м. Чернігів на 15%, створено резерв потужності, зменшено втрати електричної енергії в мережі 10 кВ на 207 тис. кВт*год на рік. Збудовано ПС 35/10 кВ в місті Чернігів з конфігурацією мережі 10 кВ та реконструкцією мережі 35 кВ.
7.	Координація та забезпечення реалізації бюджетних програм та субвенцій, передбачених в державному бюджеті на відновлення та розвиток інфраструктури, житла.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку, фінансів, Управління капітального будівництва облдержадміністрації, Головне управління Державної	Ефективно та своєчасно використано державні кошти, відновлено пошкоджений житловий фонд та інфраструктуру області.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		казначейської служби України в області, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	
8.	Реалізація пілотного проекту з комплексного відновлення с.Ягідне Іванівської сільської територіальної громади	Служба відновлення та розвитку інфраструктури У Чернігівській області	Здійснено будівництво 6 індивідуальних житлових будинків, капітальний ремонт 95 індивідуальних житлових будинків, 17 багатоквартирних будинків, реконструкція будівлі Ягіднянського клубу-бібліотеки, Ягіднянської ЗОШ І-ІІ ступенів, капітальний ремонт 4,4 км вулично-дорожньої мережі та благоустрій, будівництво 4,4 км комунікацій, будівництво бювету
2.3. Відновлення та розвиток дорожнього господарства, транспортної інфраструктури та зв'язку			
1.	Будівництво і модернізація мережі автомобільних доріг загального користування державного та місцевого значення, мостів та шляхопроводів.	ДП «Агентство місцевих доріг у Чернігівській області»	Поліпшено транспортно-експлуатаційний стан мостових споруд та автомобільних доріг. Покращено транспортні сполучення населених пунктів. Забезпечено населені пункти якісним дорожнім покриттям. Посилено безпеку дорожнього руху. Знижено ризики дорожньо - транспортних пригод. Збудовано міст через р. Десна (південний підїзд до м Чернігова)
2.	Упорядкування обласної мережі автобусних маршрутів загального користування з урахуванням максимально можливого охоплення автобусним сполученням сільських населених пунктів.	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого	Забезпечено транспортну доступність для населення громад та районів, покращено транспортне забезпечення регіону. Удосконалено маршрутну мережу області. Покращено організацію та

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		самоврядування (у порядку рекомендації), суб'єкти господарювання	підвищення якості й безпеки пасажирських автоперевезень, максимально охоплено автобусним сполученням сільські населені пункти області.
3.	Посилення контролю за виконанням договірних умов і вимог законодавства у сфері пасажирських автоперевезень.	Департамент енерго-ефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Управління стратегічних розслідувань в області Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, Управління інспекційної діяльності у Чернігівській області Центрального міжрегіонального управління Державної служби з питань праці, Управління Укртрансбезпеки у Чернігівській області, Головне управління Національної поліції в області, Департамент патрульної поліції в Чернігівській області, Головне управління Державної податкової служби в області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищено якість і доступність пасажирських автотранспортних послуг, ефективність державного регулювання та контролю за роботою автомобільного транспорту.
4.	Забезпечення області сталим сучасним мобільним зв'язком і швидкісним Інтернетом.	Департамент енерго-ефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації, Чернігівська філія ПАТ «Укртелеком» (за згодою), райдержадміністрації, органи	Задоволено потреби населення у доступному, надійному та якісному зв'язку, розширено географію покриття Інтернету.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), оператори мобільного зв'язку	
3. Відновлення стабільного функціонування економіки			
3.1. Розвиток промислового комплексу			
1.	Сприяння відновленню промислового потенціалу області, виявлення проблемних питань підприємств та шляхів їх вирішення.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку; агропромислового розвитку	Відновлено виробничі потужності, збільшено обсяги виробництва та реалізації продукції.
2.	Залучення коштів державних, грантових та кредитних програм на створення та розвиток високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв за рахунок реконструкції, технічного переоснащення та розширення діючих виробничих потужностей.	Департаменти облдержадміністрації: економічного розвитку; агропромислового розвитку, Агенція регіонального розвитку	Модернізовано промислове виробництво, збільшено виробництво конкурентоспроможної продукції з високою питомою вагою доданої вартості.
3.	Співпраця з іноземними партнерами щодо надання підприємствам технічної допомоги.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Отримано допомогу на відновлення, розширення, модернізацію виробництва.
4.	Забезпечення промислових підприємств області кваліфікованими кадрами в умовах воєнного стану.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації; Обласний центр зайнятості	Створено умови для повноцінного кадрового забезпечення промислових підприємств області.
5.	Здійснення часткового відшкодування витрат підприємств області на участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємства по Чернігівській області»	Фінансова підтримка місцевих товаровиробників та просування їхньої продукції на зовнішніх і регіональних ринках, розширення економічних зв'язків місцевих товаровиробників, поширення і пропагування досвіду підприємств, які виробляють якісну продукцію.
3.2. Сталий розвиток агропромислового комплексу			
1.	Надання інформаційно-консультаційної допомоги сільгосп підприємствам з питань маркетингу сільгосппродукції, налагодження їх співпраці з торговельними мережами, перспективними ринками збуту та переробниками агропродукції, оптовими ринками.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, вищі навчальні заклади	Забезпечено доступність ринків збуту для малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, запроваджено нові технології та обладнання для переробки сільськогосподарської продукції.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
		області	сподарської сировини.
2.	Проведення виставково-ярмаркових заходів, фестивалів, підтримка участі місцевих виробників у державних та міжнародних заходах.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби	Розширено ринки збуту сільгосппродукції, продуктів її переробки та збільшено обсяги експорту.
3.	Інформаційно-консультаційна підтримка фермерських господарств, в т.ч. із залученням наукового потенціалу.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, фермерські асоціації, вищі навчальні заклади області, Чернігівське регіональне відділення Українського державного фонду підтримки розвитку фермерських господарств	Збільшено рентабельність підприємств, підвищено рівень заробітної плати найманих працівників, зросли доходи населення, створено нові робочі місця.
4.	Підтримка молодих фермерів та сімейних фермерських господарств, популяризація використання успішних практик розвитку фермерства.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби, фермерські асоціації, вищі навчальні заклади області, Чернігівське регіональне відділення Українського державного фонду підтримки розвитку фермерських господарств	Створено нові фермерські господарства, підвищено рівень зайнятості в сільській місцевості. Покращено доступ малих сільгоспвиробників до фінансових ресурсів.
5.	Підвищення ефективності управління землями державної власності, розпорядження якими належить до повноважень облдержадміністрації.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації	Забезпечено ефективне управління землями державної власності, розпорядження якими належить до повноважень облдержадміністрації.
6.	Підтримка розвитку сільськогосподарських дорадчих служб, що працюють на території області.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, сільськогосподарські дорадчі служби	Підвищено рівень охопленості спеціалізованими дорадчими послугами суб'єктів господарювання аграрного комплексу області. Підвищено рівень знань та навичок кадрів малих та середніх сільгосптоваровиробників.
7.	Проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед членів особистих селянських, фермерських господарств та фізичних осіб – сільськогосподарських товаровиробників про конкурентні переваги провадження їх діяльності у складі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Підвищено рівень знань з основ кооперації та переваг функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в області.
8.	Часткове відшкодування сільськогосподарським обслуговуючим кооперативам вартості придбаної техніки та обладнання для виробництва, заготівлі та переробки сільськогосподарської	Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, сільськогосподарські	Створено нові сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. Підвищено соціально-економічний розвиток

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	продукції з обласного бюджету.	обслуговуючі кооперативи, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування	сільської місцевості області шляхом створення нових робочих місць. Збільшено доходи, оптимізовано витрати сільського населення, збільшення надходження до місцевих бюджетів. Розбудова інфраструктури сіл.

3.3 Відновлення та стимулювання розвитку бізнесу

1.	Залучення безповоротної фінансової допомоги для бізнесу: - участь у реалізації урядових грантових програм, зокрема Програми грантової підтримки бізнесу «Робота»; - участь у грантових програмах міжнародної технічної допомоги. - участь у регіональних програмах підтримки МСП.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва	Відновлено або запущено новий власний бізнес. Створено нові робочі місця.
2.	Залучення державної фінансово-кредитної підтримки для реалізації інвестиційних проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва, зокрема, коштів Державної програми «Доступні кредити 5-7-9%».	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», центри підтримки підприємництва	Реалізовано інвестиційні проекти суб'єктами малого та середнього підприємництва із залученням державної фінансово-кредитної підтримки. Створено нові робочі місця.
3.	Організація проведення інформаційно-консультаційних, навчальних заходів для підтримки бізнесу області в умовах воєнного стану щодо розвитку молодіжного та жіночого підприємництва, ВПО, ветеранів/нок війни, осіб з інвалідністю.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприєм-	Підвищено рівень поінформованості та обізнаності зацікавлених осіб щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності та певної адаптації до функціонування в умовах воєнного стану.
4.	Навчання громадян та суб'єктів підприємництва необхідним навичкам для започаткування та ведення власної	Департамент економічного розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприєм-	Підвищено рівень інформаційного забезпечення та фінансової грамотності

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	справи, активізація участі у програмі перепідготовки кадрів для сфери підприємництва.	ництва	суб'єктів підприємництва та осіб, бажаючих відкрити власну справу щодо започаткування та ведення підприємницької діяльності.
5.	Підтримка місцевих підприємницьких ініціатив, поширення інформації про діючі та нові он-лайн інструменти та програми підтримки МСП тощо.		Проведено інкубаційні, акселераційні програми розвитку підприємницької діяльності, конкурси стартапів тощо. Підвищено ефективність використання інформаційних технологій в регіоні, зокрема порталу Дія. Бізнес.
6.	Забезпечення ефективного функціонування мережі центрів підтримки підприємництва, інших об'єктів інфраструктури підтримки підприємництва. Надання консультаційної та менторської підтримки підприємцям, їх громадським об'єднанням щодо започаткування, ведення власного бізнесу, залучення міжнародної технічної допомоги, зокрема використання можливостей грантових програм.		Запроваджено ефективну систему фінансово-кредитної, інформаційної, консультаційної, менторської та експертної підтримки підприємництва. Підвищено поінформованість суб'єктів підприємництва щодо можливості започаткування, ведення власного бізнесу та розширення співпраці з проектами міжнародно-технічної допомоги.
3.4. Відновлення інвестиційної активності та зовнішньоекономічної діяльності			
1.	Використання ефективних механізмів стимулювання інвестування в регіоні. Сприяння формуванню та підтримка функціонування інфраструктури залучення інвестицій (ТПР/СЄЗ, промислово-технологічні зони, індустриальні парки, наукові/технопарки тощо).	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Сформовано сприятливе інвестиційне середовище для розвитку бізнесу та започатковано підприємницькі ініціативи, розвиток сучасної виробничої та транспортно-логістичної інфраструктури, сформовано нові промислові зони та коопераційні зв'язки. Знижено податкове навантаження.
2.	Сприяння імплементації механізму страхування інвестицій від ризиків, які можуть бути спричинені збройною агресією, бойовими діями та/або тероризмом.		Зменшено ризик інвестування, фізичного знищення активів, покращено інвестиційний клімат.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
3.	Формування портфелю інвестиційних пропозицій області (вільних земельних ділянок, незадіяних приміщень, об'єктів незавершеного будівництва, інвестиційних пропозицій тощо). Ефективне та своєчасне опрацювання запитів діючих та потенційних інвесторів щодо розміщення об'єктів інвестування на території області.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Покращено обізнаність потенційних інвесторів щодо наявних можливостей інвестування в регіоні, прискорено процес прийняття рішень щодо інвестування в економіку області. Забезпечена висока якість супроводу та обслуговування інвесторів в регіоні на всіх етапах реалізації інвестиційного проекту.
4.	Популяризація та поширення застосування механізму державно-приватного партнерства в області, залучення приватного бізнесу до реалізації проектів на умовах ДПП.	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Активізовано процес використання інструменту ДПП в регіоні, збільшено кількість проектів, реалізованих на умовах ДПП, в т.ч. концесії.
5.	Координація міжнародного співробітництва в регіоні, забезпечення ефективної роботи Регіонального офісу міжнародного співробітництва. Поглиблення співпраці з міжнародними організаціями-донорами, партнерами з розвитку для отримання міжнародної технічної, благодійної допомоги, кредитів, грантів тощо для відбудови та розвитку області.	Департамент економічного розвитку, структурні підрозділи облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою)	Поглиблено та розширено співпрацю з партнерами з розвитку, міжнародними фінансовими організаціями, залучено позабюджетні кошти для відновлення, економічного та соціального розвитку області.
6.	Підвищення поінформованості реципієнтів області про можливості залучення позабюджетних коштів; стимулювання участі громад, регіональних підприємств, установ та організацій в реалізації проектів МТД МФО. Щомісячне оновлення та наповнення Грантового дайджесту «Будь у курсі подій - дій» актуальною інформацією.		Підвищено рівень поінформованості та як результат – участі у програмах міжнародної технічної допомоги, грантових конкурсах, проектах тощо.
7.	Систематизація та упорядкування процесу залучення позабюджетних коштів, гуманітарної та технічної допомоги міжнародних організацій-донорів, а також укладення відпо-		Підвищено обізнаність щодо забезпечення потреб області та її територіальних громад в гуманітарній та міжнародній допомозі,

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	відних документів (меморандумів, договорів, угод тощо) щодо співпраці.		поточного стану стану співпраці реципієнтів області в рамках укладених документів про співпрацю.
8.	Сприяння налагодженню ділових зв'язків регіональних експортерів з закордонними партнерами шляхом залучення до участі в тематичних онлайн та офлайн заходах, виставках, національних стендах та експозиціях в рамках таких міжнародних заходів, навчальних програмах, міжнародних програмах, проектах та грантах.	Департамент економічного розвитку, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Встановлено та розширено співпрацю регіональних підприємств з потенційними діловими партнерами, підвищено професійний рівень працівників підприємств, відповідальних за сферу зовнішньоекономічної діяльності, нарощено обсяги експорту.
9.	Інформаційна підтримка суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності області, в т.ч. через Економічний Портал в Чернігівській області.		Підвищено поінформованість експортоорієнтованого бізнесу щодо доступу до фінансових ресурсів, технологій, ринків, механізму пошуку партнерів, а також професійного рівня його працівників, відповідальних за сферу зовнішньоекономічної діяльності.
10.	Промоція експортного потенціалу серед міжнародної спільноти задля розширення експортної діяльності та нарощування її обсягів.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Пошук партнерів для налагодження взаємовигідного співробітництва, забезпечення впізнаності регіону на зовнішніх ринках, поглиблення співпраці з діловими партнерами іноземних країн.
11.	Організація та проведення офіційних зустрічей за участю дипломатичних представництв, іноземних офіційних делегацій, представників міжнародних організацій, а також участь офіційних делегацій області у міжнародних заходах задля відновлення життєдіяльності області та її соціально-економічного розвитку.	Департамент економічного розвитку; структурні підрозділи облдержадміністрації	Організовано та проведено офіційні зустрічі за участю дипломатичних представництв, іноземних офіційних делегацій, представників міжнародних організацій, а також участь офіційних делегацій області у міжнародних заходах задля відновлення життєдіяльності області та її соціально-економічного

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
			розвитку.
12.	Встановлення та налагодження партнерських зв'язків з регіонами інших країн та реалізація діючих угод про співробітництво Чернігівської області з іноземними партнерами.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, структурні підрозділи облдержадміністрації райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Розвиток партнерських відносин з іноземними регіонами з метою впровадження спільних проектів та ініціатив.
13.	Розвиток співробітництва з дипломатичними установами, міжнародними асоціаціями, фондами організаціями щодо сприяння у відновленні та розвитку області.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації	Реалізовано спільні проекти, спрямовані на забезпечення відновлення економічних процесів в області.
3.5. Забезпечення продуктивної та вільно обраної зайнятості громадян			
1.	Сприяння працевлаштуванню громадян, які звертаються за послугами до служби зайнятості, на вільні та новостворені робочі місця. Надання їм адресної допомоги та повного комплексу соціальних послуг. Працевлаштування безробітних громадян з числа соціально вразливих верств населення (інвалідам, учасникам бойових дій тощо) та внутрішньо переміщеним особам.	Чернігівський обласний центр зайнятості	Надано комплекс соціальних послуг безробітним громадянам. Підвищено рівень зайнятості населення.
2.	Реалізація програм компенсування витрат роботодавців на оплату праці та єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування за працевлаштування безробітних громадян.		Надано компенсацію роботодавцям за працевлаштування окремих категорій безробітних громадян, зокрема, учасників бойових дій, внутрішньо переміщених осіб.
3.	Надання суб'єктам малого та мікропідприємництва, а також фізичним особам, які зобов'язуються створити робочі місця, мікрогрантів на створення або розвиток власного бізнесу.		Надано мікрогранти суб'єктам господарювання на створення нових робочих місць.
4.	Надання грантів на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей.		Надано гранти на розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій та членам їх сімей.
5.	Організація громадських робіт, робіт тимчасового характеру та суспільно-корисних робіт, які заохочують та стимулюють безробітних до продуктивної зайнятості та здійснюються в інтересах територіальних громад.		Залучено безробітних громадян до тимчасової зайнятості, надано матеріальну підтримку безробітним.

№ п/п	Зміст заходів	Відповідальні виконавці	Очікувані результати
	Залучення безробітних до «Армії відновлення».		
6.	Організація видачі ваучерів для підвищення конкурентоспроможності на ринку праці окремих категорій громадян шляхом проходження професійного навчання.		Надано ваучери на професійне навчання окремим категоріям громадян на повному ринку праці.
7.	Реалізація інформаційної кампанії щодо зниження рівня незадекларованої праці.	Управління інспекційної діяльності в області Центрального міжрегіонального управління Державної служби з питань праці; Головне управління Пенсійного фонду України в області; Головне управління Державної податкової служби в області; обласний центр зайнятості; профспілки області; роботодавці області	Підвищено обізнаність суспільства у питаннях незадекларованої праці.
8.	Посилення впливу контролюючих функцій у забезпеченні дотримання вимог законодавства про працю, зокрема в частині легалізації зайнятості населення та погашення заборгованості із виплати заробітної плати в частині дотримання вимог Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».	Управління інспекційної діяльності в області Центрального міжрегіонального управління Державної служби з питань праці	Підвищено рівень офіційної зайнятості населення.
9.	Проведення моніторингу погашення підприємствами, установами і організаціями заборгованості із виплати заробітної плати.	Департамент економічного розвитку облдержадміністрації, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	Соціальний захист працівників.

IV. Джерела фінансування Програми економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік

Фінансування пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку регіону, у тому числі через регіональні та місцеві цільові програми, здійснюватиметься з урахуванням реальних можливостей відповідних місцевих бюджетів, а також виділених фінансових ресурсів державного бюджету, приватних інвестицій, кредитних ресурсів та технічної допомоги міжнародних організацій.

Директор Департаменту
економічного розвитку
обласної державної адміністрації

Олександра ХОМИК

Додаток 1
до Програми економічного і соціального
відновлення та розвитку Чернігівської області
на 2024 рік

**ОСНОВНІ ПРОГНОЗНІ ПОКАЗНИКИ
ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО
ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ
ОБЛАСТІ**

Основні прогностичні показники економічного і соціального відновлення та розвитку Чернігівської області на 2024 рік

Назва показника	Один. виміру	2022 рік (факт)	2023 рік (очік.)	2024 рік прогноз		2024 рік до 2023 року, %	
				Базовий	Оптимістичний*	Базовий	Оптимістичний*
Індекс промислового виробництва	%	74,2	134,8	107,0	112,0	x	x
Обсяг реалізованої промислової продукції	млн грн	34185,3	46500,0	52000,0	57200,0	x	x
Виробництво валової продукції сільськогосподарства по всіх категоріях господарств (у цінах 2016 року)	млн грн	26919,7	27970,1	28011,9	28241,5	100,1	101,0
Індекс виробництва сільськогосподарської продукції по всіх категоріях господарств	%					x	x
Зерно (у вазі після обробки)	тис.тонн	3956,4	4234,1	4088,2	4127,3	96,6	97,5
картопля	тис.тонн	1141,2	1106,5	1101,1	1102,1	99,5	99,6
олійні культури:	тис.тонн	941,4	961,9	1014,6	1024,8	105,5	106,5
у т.ч. насіння соняшника	тис.тонн	668,3	622,0	650,1	656,6	104,5	105,5
худоба і птиця в живій вазі	тис.тонн	47,3	48,4	48,6	49,1	100,4	101,4
молоко	тис.тонн	401,7	401,1	402,9	403,2	100,4	100,5
яйця	млн шт	250,4	247,2	249,2	250,6	100,8	101,4
Обсяг експорту товарів, всього	млн дол. США	717,5	904,1	952,0	965,5	105,3	106,8
Обсяг капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування	млн грн	8305,9	9000,0	10100,0	11200,0	104,9	116,3
Темп зростання (зниження) обсягу капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел фінансування (у порівнянних цінах)	%	70,0 розрахунково	101,3	104,9	116,3	x	x
Обсяг прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі)	млн дол. США	Станом на 31.12.2022 570,7	Станом на 31.12.2023 580,0	Станом на 31.12.2024 590,5	Станом на 31.12.2024 610,5	x	x
Темп зростання обсягу прямих інвестицій (інструменти участі в капіталі)	%	95,4	101,6	101,8	105,3	x	x
Обсяг обороту роздрібною торгівлі (за всіма каналами реалізації)	млн грн	25075,1	32500,0	38500,0	39500,0	x	x
Індекс фізичного обсягу обороту роздрібною торгівлі (у порівнянних цінах)	%	75,1	128,8	106,5	110,0	x	x
Надходження від діяльності суб'єктів малого підприємництва (юридичних і фізичних осіб) до місцевого бюджету	млн грн	1566,7	1700,0	1800,0	1900,0	105,9	111,8
Надходження від діяльності суб'єктів середнього підприємництва до місцевого бюджету	млн грн	1367,2	1750,0	1850,0	1950,0	105,7	111,4
Питома вага надходжень від суб'єктів малого і середнього	%	32,2	33,0	34,0	35,0	x	x

Назва показника	Один. виміру	2022 рік (факт)	2023 рік (очік.)	2024 рік прогноз		2024 рік до 2023 року, %	
				Базовий	Оптимістичний*	Базовий	Оптимістичний*
підприємництва до місцевого бюджету.							
Чисельність наявного населення	тис. осіб	944,1	928,1	913,3	915,1	98,4	98,6
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологію МОП), до економічно активного населення відповідного віку	%	32,1	25,0	19,0	17,0	x	x
Середньооблікова кількість штатних працівників	тис. осіб	143,5	150,7	150,5	153,5	99,9	101,9
Середньомісячна номінальна заробітна плата одного штатного працівника	грн	11878	13660	15900	16377	116,4	119,9
Фонд оплати праці працівників, зайнятих економічною діяльністю (без малих підприємств)	млн грн	20863,0	25196,8	29289,7	30771,8	116,2	122,1
Кількість відновлених об'єктів критичної інфраструктури	одиниць	1053	370	108	108	29,2	29,2
Потужність об'єктів альтернативної електроенергетики	мВт	47,9	0,8	0,8	2,6	100,0	325,0
Потужність об'єктів альтернативної теплоенергетики	Гкал/год	63,8	29,2	0	1,5	x	5,1
Середня забезпеченість населення:							
• лікарняними ліжками у розрахунку на 10 тис. жителів (стаціонар)	ліжок	72,4	71,5	71,5	70,6	100,0	98,7
• амбулаторно-поліклінічними закладами у розрахунку на 1 мешканця	відвід. за рік	4,3	6,0	6,1	6,3	101,7	105,0
• наданою медичною допомогою лікарями вдома на 100 мешканців	відвід. за рік	7,9	8,6	8,6	9,0	100,0	104,7
• лікарями усіх спеціальностей на 10 тис. населення на кінець року	одиниць	32,7	32,7	32,7	32,8	100,0	100,3
Частка населення, що отримує медичну допомогу у сімейних лікарів	%	82,5	82,5	82,5	84,0	x	x
Кількість закладів дошкільної освіти	одиниць	427	399	399	399	100,0	100,0
Охоплення дітей (від трьох до шести років) дошкільною освітою (до кількості дітей дошкільного віку)	%	97,6	78,5	78,5	78,5	100,0	100,0
Питома вага дітей, охоплених позашкільною освітою, до загальної кількості дітей шкільного віку	%	43,5	46,1	46,2	46,2	x	x
Кількість закладів загальної середньої освіти	одиниць	393	383	366	366	95,6	95,6
- у них учнів	тис. осіб	93,1	89,6	86,7	90,0	96,8	100,4
Кількість малокомплектних закладів загальної середньої освіти	одиниць	142	137	125	125	91,2	91,2

Назва показника	Один. виміру	2022 рік (факт)	2023 рік (очік.)	2024 рік прогноз		2024 рік до 2023 року, %	
				Базовий	Оптимістичний*	Базовий	Оптимістичний*
- у них учнів	тис. осіб	8,2	7,8	7,2	8,0	92,3	102,6
Кількість опорних закладів освіти	одиниць	48	48	48	48	100,0	100,0
Кількість шкіл, в яких впроваджується інклюзивне навчання	одиниць	183	198	199	200	100,5	101,0
Частка дітей сільської місцевості, для яких організовано підвезення до місця навчання і додому, до загальної кількості учнів, які того потребують	%	100,0	100,0	100,0	x	x	x
- у т.ч. шкільними автобусами	% до потреби	98,0	96,0	98,0	98,0	102,0	102,0
Кількість сімей, які отримують державні соціальні допомоги	одиниць	54387	55000	55000	55000	x	x
Рівень охоплення соціальними послугами осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах, територіальними центрами соціального обслуговування, до загальної кількості таких осіб	%	94,6	96,0	96,5	96,5	100,5	100,5
Кількість дитячих будинків сімейного типу	одиниць	33	33	34	35	103,0	106,0
- у них дітей	осіб	232	240	244	248	101,7	103,3
Кількість прийомних сімей	одиниць	168	163	164	165	100,6	101,2
- у них дітей	осіб	294	291	292	293	100,3	100,7
Кількість патронатних сімей	одиниць	9	12	13	14	108,3	116,7
Кількість дітей, які влаштовані в патронатні сім'ї	осіб	17	27	29	31	107,4	114,8
Кількість дитячо-юнацьких спортивних шкіл	одиниць	42	41	41	42	100,0	102,4
- у них учнів	осіб	10665	11200	11500	11800	102,7	105,4
Кількість театрів	одиниць	4	4	4	x	x	x
Кількість відвідувачів туристичних об'єктів	тис. осіб	126,3	180,0	180,0	185,0	100,0	102,8
Кількість готелів та аналогічних засобів розміщення	одиниць	28	46	46	47	100,0	102,2
Кількість садиб зеленого туризму	одиниць	36	38	11	22	28,9	57,9
Кількість об'єктів природно-заповідного фонду	одиниць	677	680	680	682	100,0	100,3
Обсяги вивезених на утилізацію непридатних і заборонених до використання хімічних засобів захисту рослин	тонн	5,974	44,5	44,5	60	100,0	134,8
Площа земель природно-заповідного фонду	тис. га	262,607	263,286	263,286	263,355	100,0	100,02
Питома вага фактичної площі природно-заповідного фонду до площі адміністративно-територіальної одиниці	%	7,88	7,89	7,89	7,89	x	x

Назва показника	Один. виміру	2022 рік (факт)	2023 рік (очік.)	2024 рік прогноз		2024 рік до 2023 року, %	
				Базовий	Оптимістичний*	Базовий	Оптимістичний*
Площа національних природних парків	тис. га	42,0	42,0	42,0	42,0	100,0	100,0
Площа регіональних ландшафтних парків	тис. га	85,0	85,0	85,0	85,0	100,0	100,0
Кількість розроблених проектів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій об'єктів природно-заповідного фонду	одиниць	0	14	15	20	107,1	142,9
Кількість місць видалення відходів	од.	614	614	614	614	100,0	100,0
Кількість реконструйованих об'єктів системи каналізаційних мереж та очисних споруд	одиниць	1	4	4	6	100,0	150,0
Використання коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища	тис. грн.	3812,5	8200,7	7360,0	11360,0	89,8	138,5

* - за умови скорішого завершення воєнного стану та початку відновлення.

**Директор Департаменту
економічного розвитку
обласної державної адміністрації**

Олександра ХОМИК

Додаток 2

до Програми економічного і соціального
відновлення та розвитку
Чернігівської області на 2024 рік

**ПЕРЕЛІК РЕГІОНАЛЬНИХ ПРОГРАМ,
ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ РЕАЛІЗУВАТИ
В ОБЛАСТІ У 2024 РОЦІ**

**Перелік регіональних програм,
які передбачається реалізувати в області у 2024 році**

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Чернігівська обласна рада, Чернігівська обласна державна адміністрація, Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації		
1.	Програма відзначення державних та професійних свят, ювілейних дат, заохочення за заслуги перед Чернігівською областю, здійснення представницьких та інших заходів на 2023–2024 роки, <i>затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 07.11.2022 № 408, зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 18.08.2023 № 560</i>	2023–2024 роки
Чернігівська обласна рада		
2.	Програма сприяння виконанню повноважень депутатами Чернігівської обласної ради на 2023–2025 роки, <i>затверджена рішенням дванадцятої сесії обласної ради восьмого скликання від 29.11.2022 № 3-12/VIII</i>	2023–2025 роки
Департамент економічного розвитку облдержадміністрації		
3.	Обласна Програма підтримки індивідуального житлового будівництва та розвитку особистого селянського господарства «Власний дім» на 2021–2027 роки, <i>затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 42-25/VII, в редакції рішення 4 сесії обласної ради 8 скликання від 20.04.2021 № 7-4/VIII</i>	2021–2027 роки
4.	Комплексна Програма підвищення конкурентоспроможності Чернігівської області на 2021–2027 роки «Чернігівщина конкурентоспроможна», <i>затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 5-2/VIII, в редакції рішення 4 сесії обласної ради 8 скликання від 20.04.2021 № 6-4/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженнями начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 20.10.2022 № 384, від 11.04.2023 № 167, від 15.05.2023 № 261, від 28.08.2023 № 585</i>	2021–2027 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
5.	Обласна Програма розвитку малого і середнього підприємництва на 2021–2027 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 41-25/VII, зі змінами внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 22.12.2022 № 470, від 18.08.2023 № 559	2021–2027 роки
Департамент агропромислового розвитку облдержадміністрації		
6.	Комплексна Програма підтримки розвитку агропромислового комплексу Чернігівської області на 2021-2027 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання 26.01.2021 № 4-2/VIII в редакції рішення п'ятої сесії обласної ради восьмого скликання 03.08.2021 року № 9-5/ VIII	2021-2027 роки
7.	Регіональна цільова програма боротьби з карантинним бур'яном – амброзією полинолистою в Чернігівській області на 2022-2026 роки, затверджена рішенням сьомої сесії обласної ради восьмого скликання 30.11.2021 № 10-7/VIII	2022-2026 роки
Департамент екології та природних ресурсів облдержадміністрації		
8.	Програма протидії незаконним рубкам лісів і діяльності нелегальних деревообробних пунктів у Чернігівській області на 2020–2024 роки, затверджена рішенням двадцять третьої сесії обласної ради сьомого скликання від 12.05.2020 № 13-23/VII	2020–2024 роки
9.	Програма охорони навколишнього природного середовища Чернігівської області на 2021–2027 роки, затверджена рішенням третьої сесії обласної ради восьмого скликання від 26.02.2021 № 45-3/VIII в редакції рішення тринадцятої сесії обласної ради восьмого скликання 10.02.2023 № 6-13/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженнями начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 02.02.2022 № 36, від 03.05.2023 № 221, від 06.07.2023 № 436, від 21.09.2023 № 623	2021–2027 роки
10.	Програма державного моніторингу у галузі охорони атмосферного повітря зони «Чернігівська» на 2021-2025 роки, затверджена рішенням сьомої сесії обласної ради восьмого скликання від 30.11.2021 № 12-7/VIII	2021-2025 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Департамент соціального захисту населення облдержадміністрації		
11.	Обласна Програма «Соціальне партнерство» на 2024–2025 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 02.11.2023 № 714	2024–2025 роки
12.	Програма соціальної підтримки Захисників і Захисниць України, членів їх сімей та осіб, які постраждали від військової агресії російської федерації на території Чернігівської області, на 2024–2026 роки (проект)	2024–2026 роки
13.	Програма відшкодування витрат з поховання померлих (загиблих) учасників бойових дій, постраждалих учасників Революції Гідності та осіб з інвалідністю внаслідок війни, у Чернігівській області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням п'ятої сесії обласної ради восьмого скликання від 03.08.2021 № 8-5/VIII зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 07.09.2022 № 330	2021–2025 роки
14.	Обласна Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській області на 2023–2024 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 08.06.2023 № 350	2023–2024 роки
Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства облдержадміністрації		
15.	Обласна Програма «Питна вода Чернігівської області на 2022–2026 роки», затверджена рішенням шостої сесії обласної ради восьмого скликання від 22.10.2021 № 4-6/VIII	2022–2026 роки
Управління капітального будівництва облдержадміністрації		
16.	Регіональна програма розвитку автомобільних доріг загального користування місцевого значення на 2023–2024 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 14.02.2023 № 55, зі змінами внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 09.06.2023 № 352	2023–2024 роки
Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації		
17.	Обласна цільова довгострокова програма «Мистецька освіта Чернігівщини» на 2021–2025 роки, затверджена рішенням п'ятої сесії обласної ради шостого скликання від 30.09.2011 б/н	2021–2025 роки
18.	Обласна цільова Програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2021–2027 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 46-25/VII	2021–2027 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
19.	Обласна цільова програма проведення археологічних досліджень у Чернігівській області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням четвертої сесії обласної ради восьмого скликання від 20.04.2021 № 13-4/VIII	2021–2025 роки
20.	Програма оновлення та розвитку Менського зоологічного парку загальнодержавного значення на 2021–2025 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 48-25/VII	2021–2025 роки
21.	Обласна Програма сприяння функціонуванню української мови як державної в Чернігівській області на 2023–2028 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 21.04.2023 № 196	2023–2028 роки
Управління охорони здоров'я облдержадміністрації		
22.	Обласна Програма розвитку, підтримки комунальних закладів охорони здоров'я Чернігівської обласної ради та покращення надання населенню медичних послуг на 2022–2025 роки, затверджена рішенням сьомої сесії обласної ради восьмого скликання від 30.11.2021 № 9-7/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 17.08.2023 № 555	2022–2025 роки
Управління освіти і науки облдержадміністрації		
23.	Обласна Програма забезпечення речовим майном вихованців Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою Чернігівської обласної ради на 2021–2027 роки, затверджена рішенням двадцять четвертої сесії обласної ради сьомого скликання від 01.07.2020 №32-24/VII	2021–2027 роки
Департамент сім'ї, молоді та спорту облдержадміністрації		
24.	Комплексна обласна програма підтримки сім'ї, забезпечення гендерної рівності та протидії торгівлі людьми на період до 2025 року, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 23-2/VIII	2021–2025 роки
25.	Обласна Програма розвитку фізичної культури та спорту Чернігівської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 22-2/VIII зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 06.12.2022 № 449	2021–2025 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
26.	Обласна цільова програма національно-патріотичного виховання на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 26-2/VIII в редакції рішень третьої сесії обласної ради восьмого скликання 26.02.2021 № 47-3/VIII та четвертої сесії обласної ради восьмого скликання 20.04.2021 № 15-4/ VIII	2021–2025 роки
27.	Обласна Програма розвитку молодіжного житлового кредитування у Чернігівській області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 25-2/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 24.02.2023 № 82	2021–2025 роки
28.	Обласна Програма оздоровлення та відпочинку дітей Чернігівської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 27-2/VIII	2021–2025 роки
29.	Обласна Програма «Молодь Чернігівщини» на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 24-2/VIII	2021–2025 роки
30.	Обласна Програма розвитку біатлону на Чернігівщині на 2023-2024 роки, затверджена рішенням 12 сесії обласної ради восьмого скликання від 29.11.2022 № 2-12/VIII	2023-2024 роки
Служба у справах дітей облдержадміністрації		
31.	Обласна Програма попередження дитячої безпритульності та бездоглядності, розвитку сімейних форм виховання дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, на 2022–2026 роки, затверджена рішенням шостої сесії обласної ради восьмого скликання від 22.10.2021 № 3-6/VIII	2022–2026 роки
Департамент інформаційної діяльності та комунікацій з громадськістю облдержадміністрації		
32.	Обласна Програма сприяння розвитку громадянського суспільства «Чернігівська громада» на 2024 рік, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 03.11.2023 № 721	2024 рік
33.	Програма підтримки розвитку інформаційної та видавничої сфер Чернігівщини на 2023–2024 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 07.11.2022 № 409, зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 18.08.2023 № 558	2023-2024 роки

№ з/п	Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження	Термін реалізації
Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи облдержадміністрації		
34.	Цільова соціальна програма розвитку цивільного захисту Чернігівської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 15-2/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженнями начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 12.05.2022 № 176, від 30.05.2022 № 193, від 25.01.2023 № 27	2021–2025 роки
35.	Програма профілактики правопорушень у Чернігівській області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням другої (позачергової) сесії обласної ради восьмого скликання від 26.01.2021 № 17-2/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженнями начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 17.04.2023 № 180, від 21.06.2023 № 377, від 02.08.2023 № 505, від 14.11.2023 № 753	2021–2025 роки
36.	Програма матеріально-технічного забезпечення національного спротиву Чернігівської області на 2023-2024 роки, затверджена рішенням дванадцятої сесії обласної ради восьмого скликання від 29.11.2022 № 2-12/VIII, зі змінами, внесеними розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 11.07.2023 № 450, від 02.08.2023 № 504, від 25.08.2023 № 579	2023-2024 роки
37.	Програма покращання матеріально-технічного забезпечення військових частин, які дислокуються на території Чернігівської області, на 2024–2025 роки (проект)	2024-2025 роки
38.	Програма підвищення стійкості територіальних громад Чернігівської області до кризових ситуацій, викликаних припиненням або погіршенням надання важливих для їх життєдіяльності послуг чи для здійснення життєво важливих функцій на 2023-2024 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 15.06.2023 № 367	2023-2024 роки
39.	Програми забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури Чернігівської області на 2023-2024 роки, затверджена розпорядженням начальника Чернігівської обласної військової адміністрації від 15.06.2023 № 366	2023-2024 роки
Головне управління державної служби України з надзвичайних ситуацій у Чернігівській області		
40.	Програма забезпечення пожежної безпеки на території Чернігівської області на 2021–2027 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 44-25/VII	2021–2027 роки

<i>№ з/п</i>	<i>Назва програми, дата і номер нормативно-правового акта про її затвердження</i>	<i>Термін реалізації</i>
Державний архів області		
41.	Програма створення страхового фонду документації Чернігівської області на 2021–2025 роки, затверджена рішенням двадцять п'ятої сесії обласної ради сьомого скликання від 28.10.2020 № 49-25/VII	2021–2025 роки
42.	Програма розвитку архівної справи на 2022–2024 роки, затверджена рішенням шостої сесії обласної ради восьмого скликання від 22.10.2021 № 5-6/VIII	2022–2024 роки

Директор Департаменту економічного розвитку обласної державної адміністрації

Олександра ХОМИК

Додаток 3

до Програми економічного і соціального
відновлення та розвитку Чернігівської
області на 2024 рік

**ПРІОРИТЕТНІ ПРОЄКТИ, ЯКІ ДОЦІЛЬНО
ФІНАНСУВАТИ У 2024 РОЦІ ІЗ ЗАЛУЧЕННЯМ
КОШТІВ ОБЛАСНОГО БЮДЖЕТУ**

Пріоритетні проєкти, які доцільно фінансувати у 2024 році із залученням коштів обласного бюджету

Назва інвестиційного проєкту	Термін реалізації	Обсяг коштів бюджету на 2024 рік, тис. грн
Любецький психоневрологічний інтернат по вул. Квітнева, 1 у селищі Пересаж Чернігівського району Чернігівської області - капітальний ремонт тепломережі та гарячого водопостачання	2024	1 672,775
Капітальний ремонт будівлі «Чернігівське вище професійне училище Чернігівської обласної ради», що розташоване за адресою: м. Чернігів, вул. Кільцева, 20 (усунення аварій, що сталися внаслідок військової збройної агресії російської федерації в м. Чернігові)	2024	2 964,452
Капітальний ремонт зовнішніх стін приміщень навчального та спального корпусів з утепленням та облаштуванням зовнішніх укосів та системи водостоку Комунального закладу «Чернігівський ліцей» Чернігівської обласної ради за адресою: м. Чернігів, вул. Тероборони,50	2024	4 464,330
Капітальний ремонт будівель Чернігівського ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою (літери А2- 1, А1-1 технічного паспорту БТІ) за адресою: вулиця Стрілецька буд. 1 у м. Чернігів	2024	6 217,972
Розробка ПКД по проєкту: «Реконструкція будівлі відокремленого структурного підрозділу КНП «Чернігівська обласна лікарня» ЧОР обласний центр реабілітації та відновного лікування за адресою вул. В'ячеслава Чорновола, 24 в м.Чернігові»	2024	2 449,664
Розробка ПКД по проєкту: "Реконструкція приміщення підвалу під протирадіаційне укриття в КНП "Чернігівська обласна дитяча лікарня"	2024	424,734

Директор Департаменту економічного розвитку обласної державної адміністрації

Олександра ХОМИК